PREFACE

The **'FOCUS'** *is published by the Kerala Legislature Secretariat for the use of the members of the Kerala Legislative Assembly. It is a digest containing articles and excerpts from books on subjects of current intellectual, political, social and cultural interest, news, reports of the commissions and committees and reviews of books. The views expressed therein are those of the authors and do not necessarily reflect the views of the Kerala Legislature Secretariat.*

Materials reproduced from other sources may not be republished in any form. Inquiries regarding permission for publication may be addressed directly to the sources cited.

`

V.K. BABU PRAKASH,
SECRETARY,
KERALA LEGISLATURE.

CONTENTS

VOL. XLVII **MARCH 2017** **No. 3**

	ARTICLES	**page**
നിരേന്ദ്ര ദേവ്	നവ വികസന മാതൃക : കാർഷിക മേഖലയ്ക്കും ഗ്രാമീണ ഇന്ത്യയ്ക്കും ഉത്തേജനം [യോജന, 2017 മാർച്ച്]	1 - 11
വർഗ്ഗീസ് ആന്റണി	വെർച്വൽ രാജ്യത്തെ ട്രോൾ സൈന്യം [മാതൃഭൂമി ആഴ്ചപ്പതിപ്പ്, 2017 മാർച്ച് 12–18]	12 - 35
T.K.Rajalakshmi	For affordable Stents [Frontline, March 17, 2017]	36 - 44
C.P.Chandrasekhar	Wicked loans & bad banks [Frontline, March 17, 2017]	45 - 49
T.S. Subramanian	Stellar feat [Frontline, March 17, 2017]	50 - 54
Sunil Bahri	Book Review : Closely Watched Trains A review of the book ‘ India’s Railway Man’ by Rajendra Aklekar [Outlook, March 20, 2017]	55 - 57
	LEGISLATIVE BUSINESS:	58- 69
	Resume of Business Transacted during the Tenth Session of the Sixteenth Loksabha.	

FOCUS

നവ വികസന മാതൃക : കാർഷിക മേഖലയ്ക്കും ഗ്രാമീണ ഇന്ത്യയ്ക്കും ഉത്തേജനം.

നിരേന്ദ്ര ദേവ്

ഏറെ സാധ്യതകൾ ഉണ്ടായിട്ടും കാർഷിക സമ്പദ് വ്യവസ്ഥയും ഗ്രാമ വികസനവും ഇന്ത്യയിൽ പ്രതീക്ഷിച്ച നേട്ടങ്ങൾ കഴിഞ്ഞ കാലങ്ങളിൽ ഉണ്ടാക്കിയിട്ടില്ലെന്നത് വസ്തുതയാണ്. എന്നാൽ 2017-18 ലേക്കുള്ള ബജറ്റ് പല വിധത്തിലും ഈ മേഖലയിൽ നിർണ്ണായകമാണ് എന്ന് കാണാം. വർദ്ധിച്ച തുക നീക്കിവയ്ക്കൽ, ശരിയായ പദ്ധതികളുടെ കണ്ടെത്തൽ, കൃത്യമായ മാർഗ രേഖ തയ്യാറാക്കുക എന്നിവയിലൂടെ കാർഷിക മേഖലയെ വിശാലമായി നോക്കിക്കാണാനും, ഗ്രാമവികസനമെന്ന ലക്ഷ്യം നേടാൻ വെല്ലുവിളിയാകുന്ന സ്വാഭാവികവും മനുഷ്യനിർമ്മിതവുമായ തടസ്സങ്ങൾ നീക്കം ചെയ്യാനും ഇത്തവണത്തെ ബജറ്റ് ഏറെ സഹായകമാകും ശരിയായ സന്തുലനമാണ് ഇക്കൊല്ലത്തെ ബജറ്റിന്റെ മുഖ്യ സവിശേഷത, ഗ്രാമീണമേഖലയ്ക്ക് നൽകിയ ഊന്നൽ, കാർഷിക സമൂഹത്തിന് നൽകിയ കൈത്താങ്ങ്, നാഗരിക ഉപഭോക്താക്കൾക്കുള്ള സഹായം എന്നിവയാണ് ബജറ്റിലെ പ്രധാന സവിശേഷതകൾ.

ഗ്രാമീണ, കാർഷിക അനുബന്ധമേഖലകൾക്ക് 2017-18 സാമ്പത്തിക വർഷം 1,87,223 കോടി രൂപയാണ് നീക്കിവച്ചിരിക്കുന്നത്. കഴിഞ്ഞവർഷത്തെ അപേക്ഷിച്ച് 24 % വർദ്ധനയാണ് ഇത്തവണ വരുത്തിയത്. 'എല്ലാവരുടേയും പങ്കാളിത്തത്തോടെ ഏവർക്കും വികസനം' എന്ന മുദ്രാവാക്യത്തിന് അനുസൃതമായി രാജ്യത്തിന്റെ വളർച്ച ത്വരിതപ്പെടുത്തുന്നതിനും എല്ലാ വിഭാഗങ്ങളെയും ഉൾക്കൊളളിച്ചുളള വളർച്ച സാധ്യമാക്കുന്നതിനുമായി കാർഷിക, അനുബന്ധ മേഖലകളിലെ അടിസ്ഥാന സൗകര്യ വികസനത്തിനാണ് ഇത്തവണത്തെ ബജറ്റിൽ ഊന്നൽ നൽകിയിരിക്കുന്നത്.

കർഷകർക്ക് മികച്ച വരുമാനം ഉറപ്പു വരുത്തുന്നതിൽ കഴിഞ്ഞ ദശകങ്ങളിൽ പാളിച്ചകൾ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. വിപണികൾ ചിതറിക്കിടക്കുന്ന അവസ്ഥ ഇതിന് ഒരു കാരണമായതായി കാണാം. ഇത് മനസ്സിലാക്കി സംയോജിത

വിപണിക്ക് രൂപം നൽകാനും വിപണന രംഗത്തെ വിടവുകൾ കണ്ടെത്തി അവ നികത്തുന്നതിനും നടപടികൾ സ്വീകരിച്ചു കഴിഞ്ഞു.

കാർഷിക ഉല്പന്നങ്ങൾക്ക് മികച്ച വില

കർഷകർക്ക് അവരുടെ ഉല്പന്നങ്ങൾക്ക് മികച്ച വില ഉറപ്പ് വരുത്തുന്നതിന്റെ ഭാഗമായി സംസ്ഥാനങ്ങൾക്ക് അയച്ചുകൊടുക്കുന്ന കരാർ കൃഷി രീതിയുടെ മാതൃകാ നിയമം സംബന്ധിച്ചും ധനമന്ത്രി ബജറ്റിൽ വെളിച്ചം വീശി. ദേശീയ ഇലക്ട്രോണിക് കാർഷിക വിപണി (e-NAM) യുടെ കീഴിൽ കൂടുതൽ നിയന്ത്രിത കാർഷിക വിപണികൾ കൊണ്ടുവരുന്നതിനാണ് ഗവൺമെന്റ് ഊന്നൽ നൽകിയത്.

(e-NAM) ന്റെ കീഴിൽ ഇപ്പോൾ 250 കാർഷികോല്പ്പന്ന വിപണന കമ്പനികൾ ഉള്ളത് 585 ആയി ഉയർത്താനാണ് പദ്ധതിയെന്ന് ധനമന്ത്രി ബജറ്റ് പ്രസംഗത്തിൽ വ്യക്തമാക്കി. കൂടാതെ വൃത്തിയാക്കൽ, തരം തിരിക്കൽ, പായ്ക്ക് ചെയ്യൽ ജോലികൾക്കായി ഓരോ e-NAM വിപണിക്കും 75 ലക്ഷം രൂപ വീതം അനുവദിക്കുമെന്നും ധനമന്ത്രി അറിയിച്ചു. 2016 ൽ തുടക്കമിട്ട e-NAM ഇലക്ട്രോണിക് വ്യാപാരത്തിലൂടെ വൻമാറ്റങ്ങൾക്കാകും വഴിയൊരുക്കുക.

കർഷകർ അടിക്കടി നേരിടുന്ന വെല്ലുവിളിയായ വില അസ്ഥിരതയ്ക്ക് മികച്ച ഉത്തരമാണ് e-NAM. കർഷകർ നേരിടുന്ന പല വെല്ലുവിളികളെയും കുറിച്ച് ബോധ്യമുണ്ടെന്ന് കൃഷി മന്ത്രാലയത്തിന്റെ അടുത്തിടെ പുറത്തിറക്കിയ റിപ്പോർട്ടിൽ പറയുന്നു. ഇടനിലക്കാരുടെ സാന്നിദ്ധ്യമാണ് ഇതിൽ പ്രധാന പ്രശ്നം. ഇടനിലക്കാരെ പാടെ ഒഴിവാക്കി വില നിർണ്ണയത്തിൽ സുതാര്യത ഉറപ്പ് വരുത്തുകയാണ് ഗവൺമെന്റിന്റെ ലക്ഷ്യം. ഓരോ ഉല്പന്നത്തിനും രാജ്യത്തുടനീളം ഒരു അടിസ്ഥാന വില ഗവൺമെന്റ് ഉറപ്പുവരുത്തും. ഇതിൽ നിർണ്ണായകമാകുന്നത് e-NAM ആയിരിക്കും.

e-NAM എന്നത് ഒരു ഓൺലൈൻ വ്യാപരവേദി ആണെന്നും സമാന്തര വിപണന സംവിധാനമായി കാണരുതെന്നും കേന്ദ്ര കൃഷി മന്ത്രാലയം കഴിഞ്ഞ വർഷം തന്നെ വ്യക്തമാക്കിയിരിക്കുന്നു. കാർഷിക കമ്പോളങ്ങളുടെ ദേശീയ

ശൃംഖല ഓൺലൈൻ മുഖേന ബന്ധപ്പെടാവുന്ന തരത്തിൽ രൂപപ്പെടുത്തിയെടുക്കാനുള്ള ഒരു ഉപാധിയാണ് e-NAM എന്ന് കണക്കാക്കപ്പെടുന്നു.

കമ്പോളങ്ങളിലെ അടിസ്ഥാന സൗകര്യങ്ങൾ ഓൺലൈൻ പോർട്ടൽ മുഖേന ഉപയോഗപ്പെടുത്താൻ e-NAM സഹായകമാകും. സംസ്ഥാനത്തിന് പുറത്തുള്ളവർക്ക് പോലും വ്യാപാരത്തിൽ പങ്കെടുക്കുവാൻ e-NAM വേദിയാകും 8 സംസ്ഥാനങ്ങളിലായി 21 കമ്പോളങ്ങൾ പരസ്പരം സംയോജിപ്പിക്കാൻ പദ്ധതി ലക്ഷ്യമിടുന്നു. ഉത്തർപ്രദേശ് (6), ഗുജറാത്ത് (3), തെലങ്കാന (5), രാജസ്ഥാൻ (1), മധ്യപ്രദേശ് (1),ഹരിയാന(2), ഝാർഖണ്ഡ് (1) ഹിമാചൽ പ്രദേശ് (2) എന്നിങ്ങനെയാണവ.

എന്നിരുന്നാലും ചില പ്രശ്നങ്ങൾ പരിഗണിക്കേണ്ടതുണ്ട്. സുതാര്യത ഉറപ്പ് വരുത്തുന്നതിനായി കാർഷിക വിപണികളിൽ നിന്ന് അകറ്റി നിർത്താൻ ഗവൺമെന്റ് ഉദ്ദേശിക്കുന്ന ഇടനിലക്കാരുടെ പ്രശ്നമാണ് കർഷകർ മുഖ്യമായി നേരിടുന്നത്.

വേഗം കേടുവരുന്ന ഉല്പന്നങ്ങളെ കാർഷികോല്പന്ന വിപണന കമ്പനികളിലെ പട്ടികയിൽ നിന്ന് ഒഴിവാക്കണമെന്ന് ധനമന്ത്രി ബജറ്റ് പ്രസംഗത്തിൽ ആവശ്യപ്പെട്ടിരുന്നു. തങ്ങളുടെ ഉല്പന്നം മികച്ച വിലക്ക് വിൽക്കാൻ ഇത് കർഷകരെ അനുവദിക്കുമെന്ന് ധനമന്ത്രി പറഞ്ഞു. പഴം, പച്ചക്കറി കർഷകരെ ഭക്ഷ്യ സംസ്കരണ യൂണിറ്റുകളുമായി ബന്ധപ്പെടുത്തി മെച്ചപ്പെട്ട വില ഉറപ്പ് വരുത്താനും വിളവെടുപ്പിന് ശേഷം ഉല്പന്നം പാഴാകുന്നത് തടയാനുമാണ് ഗവൺമെന്റ് ലക്ഷ്യമിടുന്നതെന്ന് ബജറ്റ് നിർദ്ദേശങ്ങൾ ചൂണ്ടിക്കാട്ടുന്നു.

ഓരോ തുള്ളിക്കും അധിക വിളവ് എന്ന ലക്ഷ്യം നേടാനായി മൈക്രോ ജലസേചന ഫണ്ടിന് നബാർഡ് രൂപം നൽകുമെന്ന് ഗവൺമെന്റ് പ്രഖ്യാപിക്കുകയുണ്ടായി. ഇതിനായി 5000 കോടി രൂപയുടെ സഞ്ചിത നിധിക്കും രൂപം നൽകി. 8000 കോടി രൂപയുടെ ക്ഷീര വികസന നിധിക്കും നബാർഡ് രൂപം നൽകുന്നുണ്ട്. ഗുജറാത്ത്, കർണ്ണാടക, മഹാരാഷ്ട്ര തുടങ്ങി ചില

സംസ്ഥാനങ്ങൾക്ക് മാത്രമേ ക്ഷീര വികസന രംഗത്ത് നേട്ടം കൊയ്യാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുള്ളൂ. നിശ്ചിത കാലാവധിക്കുള്ളിൽ വായ്പാ തവണകൾ അടയ്ക്കുന്ന കർഷകർക്ക് മൂന്ന് ശതമാനം അധിക കിഴിവും ഇക്കൊല്ലത്തെ ബജറ്റിൽ പ്രഖ്യാപിച്ചിട്ടുണ്ട്.

നടപ്പ് വർഷം കാർഷിക മേഖല 4.1 ശതമാനം വളർച്ച രേഖപ്പെടുത്തുമെന്നാണ് ധനമന്ത്രിയുടെ പ്രതീക്ഷ. ഖാരീഫ്, റാബി വിളകൾക്ക് ഇക്കൊല്ലം വിത്തിറക്കിയത് കൂടുതലായിരുന്നുവെന്നത് കാര്യങ്ങൾ സുഗമമാകുമെന്നതിന്റെ സൂചനയായി കാണാം.

കഴിഞ്ഞവർഷം തുടക്കമിട്ട വിള ഇൻഷുറൻസ് പദ്ധതിയായ പ്രധാനമന്ത്രി ഫസൽ ബീമ യോജനക്കുള്ള നീക്കിയിരിപ്പ് നടപ്പ് വർഷം മുൻ വർഷ ബജറ്റ് വിഹിതമായ 5500 കോടിക്ക് പകരം 13,240 കോടി രൂപയായി ഉയർത്തിയെന്നത് പ്രതിസന്ധി നേരിടുന്ന കർഷകരെ സഹായിക്കുന്നതിനുള്ള ഗവൺമെന്റിന്റെ ശ്രമമാണ് കാണിക്കുന്നത്. അടുത്ത വർഷത്തേക്ക് 9000 കോടി രൂപയും നീക്കിവച്ചിട്ടുണ്ട്. മേൽപ്പറഞ്ഞ പദ്ധതി 2016-17 ൽ 30% കൃഷി സ്ഥലത്ത് പ്രയോജനപ്പെടുത്തിയെങ്കിൽ 2017-18 ൽ 40% സ്ഥലത്തേക്കും 2018-19 ൽ 50% വിസ്തൃതിയിലേക്കും ഉയർത്താനാണ് ലക്ഷ്യമെന്ന് ധനമന്ത്രി പറഞ്ഞു.

വിള ഇൻഷുറൻസ് പദ്ധതിക്ക് അധിക തുക നീക്കി വയ്ക്കാനുള്ള ഗവൺമെന്റ് തീരുമാനത്തെ പാർലമെന്റിനകത്തും പുറത്തും പ്രതിപക്ഷ കക്ഷികൾ ഉൾപ്പെടെ സ്വാഗതം ചെയ്തു. ജലസേചന പദ്ധതികൾക്കായുള്ള പ്രധാനമന്ത്രി കൃഷിസിഞ്ചായി യോജനയാണ് ഇക്കൊല്ലത്തെ ബജറ്റിൽ ഇടം നേടിയ മറ്റൊരു കാർഷിക ക്ഷേമ പദ്ധതി.

ഗവൺമെന്റിന്റെ മറ്റൊരു സവിശേഷ പദ്ധതിയായ മണ്ണ് പരിശോധനാ കാർഡിനെപ്പറ്റി പരാമർശിക്കവെ കർഷകർക്ക് അവരുടെ മണ്ണിന്റെ പരിശോധനാ

ഫലങ്ങൾ വേഗത്തിൽ ലഭ്യമാക്കിയാൽ മാത്രമേ കർഷകർക്ക് പ്രയോജനം ഉണ്ടാകൂ എന്ന് ധനമന്ത്രി ചൂണ്ടിക്കാട്ടി. കൃഷി വിജ്ഞാന കേന്ദ്രങ്ങളിൽ മിനി ലാബുകൾ സജ്ജീകരിച്ച് 648 കേന്ദ്രങ്ങളും ഇതിന്റെ കീഴിൽ കൊണ്ടുവരാൻ ഗവൺമെന്റ് ലക്ഷ്യമിടുന്നു. ഇതുകൂടാതെ യോഗ്യരായ സംരംഭകർ വഴി 1000 ചെറുകിട മണ്ണ് പരിശോധനാ ശാലകളും ആരംഭിക്കുമെന്ന് ധനമന്ത്രി അറിയിച്ചു. ഇതുകൂടാതെ ദീർഘകാല ജലസേചന ഫണ്ടിന് നബാർഡ് ഇതിനകം രൂപം നൽകിയിട്ടുണ്ട്.

കുളങ്ങളിലും മറ്റും മഴവെള്ളം തടഞ്ഞു നിർത്തുന്നതും ഗ്രാമപ്രദേശങ്ങളിലേയും കാർഷിക മേഖലകളിലേയും അടിസ്ഥാന സൗകര്യ വികസനത്തിന്റെ ഭാഗമാണെന്ന് കൃഷി മന്ത്രാലയ ഉദ്യോഗസ്ഥർ പറയുന്നു. മഴക്കുറവ് നേരിടുന്ന പ്രദേശങ്ങളിൽ പ്രത്യേകിച്ചും, ജലസേചനം നടത്തുന്നതിൽ ഇത് നിർണ്ണായകമാണ്. ജലസേചനപദ്ധതികൾക്ക് അനുബന്ധമായി ഗ്രാമ-നഗര പ്രദേശങ്ങളിൽ മഴവെള്ള സംഭരണം നിർബന്ധമാക്കി പല സംസ്ഥാനങ്ങളും നിയമ നിർമ്മാണം നടത്തിയിട്ടുണ്ട്. 2014 ൽ ഇപ്പോഴത്തെ ഗവൺമെന്റ് തുടക്കമിട്ട പ്രധാനമന്ത്രി കൃഷി സിഞ്ചായി യോജന അത്തരത്തിൽ സുപ്രധാന ചുവടുവെയ്പായി കണക്കാക്കാം. കർഷകരുടെ വരുമാനം 2022 ഓടെ ഇരട്ടിയാക്കാൻ ലക്ഷ്യമിട്ട് കാർഷിക, കാർഷികേതര മേഖലകളിലെ ഇടപെടൽ പുനരവലോകനം ചെയ്യുന്നതിന് ഊർജ്ജിത ശ്രമങ്ങളാണ് ബജറ്റ് വിഭാവനം ചെയ്യുന്നത്.

ഗ്രാമവികസനത്തിനായി അധിക വിഹിതം

ഗ്രാമീണ മേഖലക്കുള്ള ചെലവ് വിഹിതം വർദ്ധിപ്പിക്കാത്ത പക്ഷം ഗ്രാമീണ ഇന്ത്യയുടെ സ്ഥിതി മെച്ചപ്പെടുത്താമെന്ന പ്രഖ്യാപനം വെറും പാഴ്വാക്കാകും. 2014 ന് ശേഷം ഇത് നാലാം തവണയും ധനമന്ത്രി ഗ്രാമപ്രദേശങ്ങൾക്ക് കൂടുതൽ

തുക നീക്കി വയ്ക്കുന്ന കാര്യം ബജറ്റിൽ ഊന്നിപറഞ്ഞു. അടിസ്ഥാന സൗകര്യം മെച്ചപ്പെടുത്തൽ, ഗ്രാമീണ റോഡുകൾ, ഗ്രാമീണ വൈദ്യുതീകരണം തുടങ്ങിയവയ്ക്കൊപ്പം തന്നെ ദാരിദ്ര്യനിർമ്മാർജ്ജനവും അദ്ദേഹം എടുത്തുപറഞ്ഞു. സാമ്പത്തിക പരിഷ്കരണ നടപടികൾ തുടരേണ്ടതിന്റെ ആവശ്യകതയും കൂടുതൽ നിക്ഷേപങ്ങൾ, വളർച്ച ത്വരിതപ്പെടുത്തൽ എന്നിവ അനിവാര്യമാണെന്നും ധനമന്ത്രി ചൂണ്ടിക്കാട്ടി.

ഓരോ വർഷവും ഗ്രാമീണമേഖലയിൽ മൂന്ന് ലക്ഷം കോടി രൂപയാണ് ഗവൺമെന്റ് ചെലവിടുന്നത്. ഉത്തരവാദിത്തം, ഫലപ്രാപ്തി, സംയോജനം എന്നിവയിൽ ഊന്നി ഒരു കോടി ഭവനങ്ങളെ ദാരിദ്ര്യമുക്തമാക്കാനും 50000 ഗ്രാമ പഞ്ചായത്തുകളെ 2019 ഓടെ ദാരിദ്ര്യത്തിൽ നിന്ന് മുക്തമാക്കാനും ലക്ഷ്യമിടുന്ന അന്ത്യോദയ ദൗത്യം ഏറ്റെടുക്കുന്ന കാര്യവും ഗവൺമെന്റ് വ്യക്തമാക്കി. ഗ്രാമങ്ങൾ ഗാന്ധിദർശനത്തിന്റെ അവശ്യഘടകമാണെന്നതു കണക്കിലെടുത്ത് ഗാന്ധിജിയുടെ 150-ാം ജന്മവാർഷികത്തോട് അനുബന്ധിച്ചാണ് ഇത് നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നത്.

ഓരോ ദരിദ്ര കുടുംബത്തിനും സുസ്ഥിര വരുമാനം ഉറപ്പുവരുത്താനുള്ള കൃത്യമായ പദ്ധതിയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിലാണ് ഗവൺമെന്റ് മുന്നോട്ടു പോകാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നത്. ദാരിദ്ര്യ രഹിത ഗ്രാമപഞ്ചായത്തുകൾക്കായി സമഗ്രമായ സൂചിക തയ്യാറാക്കി പുരോഗതി അടിസ്ഥാന തലത്തിൽ അവലോകനം ചെയ്യുമെന്ന് ധനമന്ത്രി പറഞ്ഞു.

കർഷകരുടെ വരുമാനം ഇരട്ടിയാക്കണമെന്ന ലക്ഷ്യത്തോടെ മഹാത്മാഗാന്ധി ദേശീയ ഗ്രാമീണ തൊഴിലുറപ്പ് പദ്ധതി പുനരവലോകനം ചെയ്യാൻ ഗവൺമെന്റ് ഉദ്ദേശിക്കുന്നതായും ധനമന്ത്രി വെളിപ്പെടുത്തി. ഓരോ ഗ്രാമീണ കുടുംബത്തിനും

വർഷം കുറഞ്ഞത് 100 തൊഴിൽ ദിനങ്ങൾ ഉറപ്പ് വരുത്തുമ്പോൾ തന്നെ, അത് ഗ്രാമീണ സമൂഹത്തിന്റെ ഉത്പാദന ക്ഷമതയും വരുമാനവും വർദ്ധിപ്പിക്കാൻ തക്കവണ്ണം ഉപകരിക്കുമെന്ന് ഗവൺമെന്റ് ലക്ഷ്യമിടുന്നു.

തൊഴിലുറപ്പ് പദ്ധതിയിലൂടെ 5 ലക്ഷം കുളങ്ങളും 10 ലക്ഷം കുഴികളും നിർമ്മിക്കുമെന്ന കഴിഞ്ഞ ബജറ്റിലെ ലക്ഷ്യം പൂർണ്ണമായും കൈവരിക്കും. ഇത്തവണ 5 ലക്ഷത്തിന്റെ സ്ഥാനത്ത് മാർച്ച് 2017 ഓടെ 10 ലക്ഷം കുളങ്ങൾ നിർമ്മിക്കാനാണ് ഗവൺമെന്റ് ലക്ഷ്യമിടുന്നത്. 2017-18 ൽ മറ്റൊരു 5 ലക്ഷം കുളങ്ങളും കൂടി നിർമ്മിക്കും.ഈ ഒറ്റ നടപടിയിലൂടെ തന്നെ ഗ്രാമപഞ്ചായത്തുകളെ വരൾച്ചാ മുക്തമാക്കാൻ കഴിയുമെന്ന് പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു,

തൊഴിലുറപ്പ് പദ്ധതിയിൽ വനിതകളുടെ പങ്കാളിത്തം നേരത്തെ 48 ശതാനമായിരുന്നത് ഇപ്പോൾ 55 ശതമാനമായെന്നും ശ്രദ്ധേയമാണ്. 2016 -17 ൽ മഹാത്മാഗാന്ധി ദേശീയ ഗ്രാമീണ തൊഴിലുറപ്പ് പദ്ധതിക്ക് 38,500 കോടി രൂപ നീക്കിവച്ചിരുന്ന സ്ഥാനത്ത് 2017-18 ൽ 48,000 കോടി രൂപ നീക്കിവച്ചു. പദ്ധതിക്ക്, ഇതുവരെ ലഭിച്ച ഏറ്റവും വലിയ തുകയാണിത്. പദ്ധതിയിൻ കീഴിൽ നിർമ്മിച്ച എല്ലാ നിർമ്മിതികളും ഭൂമിശാസ്ത്രപരമായി അടയാളപ്പെടുത്തി സുതാര്യത ഉറപ്പുവരുത്തും. കർഷകർ, ഗ്രാമീണ ജനത എന്നിവരുമായി യോജിച്ച് പ്രവർത്തിച്ച് അവരുടെ ജീവിതവും പരിസ്ഥിതിയും മെച്ചപ്പെടുത്താനാണ് ലക്ഷ്യമെന്ന് സംശയലേശമെന്യേ ധനമന്ത്രി വ്യക്തമാക്കി.

പഴയതും പുതിയതുമായ പദ്ധതികളുടെ ഭാഗമായി ഗ്രാമീണ മേഖലയിലെ ജനങ്ങൾക്ക് നൈപുണ്യ പരിശീലനം നൽകാനും ബജറ്റ് നിർദ്ദേശിക്കുന്നു. 2022 ഓടെ 5 ലക്ഷം പേർക്ക് മേസ്തിരിപ്പണിയിൽ പരിശീലനം നൽകും.

2017–18 ഓടെ 20,000 പേർക്ക് നൈപുണ്യ പരിശീലനം നൽകുകയാണ് ഉടൻ മുന്നിലുള്ള ലക്ഷ്യം.

വികസന പരിപാടികൾ നടപ്പാക്കുന്നതിനുള്ള മനുഷ്യശേഷിയിലുള്ള കുറവാണ് പഞ്ചായത്ത് രാജ് സ്ഥാപനങ്ങൾ നേരിടുന്ന പ്രധാന പ്രതിസന്ധി. ഇത് പരിഹരിക്കാനും അടുത്ത സാമ്പത്തിക വർഷം നടപടി സ്വീകരിക്കും. പെൺകുട്ടികൾ, വനിതകൾ എന്നിവരോടുള്ള പ്രത്യേക സമീപനം അരക്കിട്ടുറപ്പിക്കുന്നതാണ് ഇത്തവണത്തെ ബജറ്റ്.

14 ലക്ഷം സംയോജിത ശിശു വികസന അംഗനവാടി കേന്ദ്രങ്ങളിൽ മഹിളാ ശക്തി കേന്ദ്രങ്ങൾ സ്ഥാപിക്കുന്നതിനായി 500 കോടിരൂപ നീക്കിവച്ചു. ഗ്രാമീണ വനിതകൾക്ക് നൈപുണ്യവികസനം, തൊഴിൽ, ഡിജിറ്റൽ സാക്ഷരത, ആരോഗ്യ ക്ഷേമകാര്യങ്ങൾ, പോഷകാഹാരം എന്നിവ ഒരു കുടക്കീഴിൽ ലഭ്യമാക്കുകയാണ് ഉദ്ദേശിക്കുന്നത്.

ഗർഭിണികൾക്ക് സാമ്പത്തിക സഹായം നൽകുന്നതിനുള്ള ദേശീയ പദ്ധതിയെക്കുറിച്ച് പ്രധാനമന്ത്രി 2016 ഡിസംബർ 31 ന് നടത്തിയ പ്രസംഗത്തിൽ പ്രഖ്യാപിച്ചിരുന്നു. ഇതനുസരിച്ച് ആശുപത്രികളിലും ആരോഗ്യകേന്ദ്രങ്ങളിലും പ്രസവിക്കുന്ന സ്ത്രീകളുടെ ബാങ്ക് അക്കൗണ്ടുകളിലേക്ക് 6000 രൂപ വീതം നേരിട്ട് നിക്ഷേപിക്കും. ഇതിനായി കുഞ്ഞുങ്ങൾക്ക് പ്രതിരോധകുത്തിവയ്പു നൽകേണ്ടത് നിർബന്ധമാണ്. ഗ്രാമീണ ജനതക്കു ഈ പദ്ധതി ഏറെ സഹായം ചെയ്യും.

രാജ്യത്തെ എല്ലാ ഗ്രാമങ്ങളെയും കൂട്ടിയിണക്കുക എന്ന ലക്ഷ്യത്തോടെ പ്രധാനമന്ത്രി ഗ്രാമസഡക് യോജനക്ക് 19000 കോടി രൂപ നീക്കി വച്ചിട്ടുണ്ട്. സംസ്ഥാന വിഹിതം കൂടി കണക്കിലെടുത്താൽ മൊത്തം 27000 കോടി രൂപ

പദ്ധതിക്ക് ലഭ്യമാകും. 2011-14 കാലയളവിൽ പ്രതിദിനം 73 കിലോ മീറ്റർ റോഡ് നിർമ്മിച്ചിരുന്ന സ്ഥാനത്ത് 2016-17 ൽ പദ്ധതിയിൻ കീഴിൽ 133 കി.മീ. ഗ്രാമീണ റോഡുകൾ നിർമ്മിച്ചതായി ധനമന്ത്രി പറഞ്ഞു. കൂടാതെ ഗ്രാമീണ മേഖലയിലെ ദരിദ്രർക്കായി പ്രഖ്യാപിച്ച പ്രധാനമന്ത്രി ആവാസ് യോജനക്ക് 2017-18 ൽ 44% വർധനയോടെ 23000 കോടി രൂപ നീക്കി വച്ചു. 10 ദശലക്ഷം വീടുകൾ നിർമ്മിക്കുകയാണ് ലക്ഷ്യം അതുപോലെ ഗ്രാമീണ വൈദ്യുതീകരണത്തിനുള്ള ദീന ദയാൽ ഉപാധ്യായ ഗ്രാമ ജ്യോതി യോജനക്കുള്ള വിഹിതം 43% വർദ്ധിപ്പിച്ച് 2017-18 ൽ 4814 കോടി രൂപയാക്കി.

ഗ്രാമീണ അടിസ്ഥാന സൗകര്യങ്ങളുടെ വികസനവും കർഷകർക്കുള്ള സഹായവും ഇന്ത്യൻ സമ്പദ് വ്യവസ്ഥയുടെ സമഗ്ര വളർച്ചക്കുള്ള നിർണ്ണായക ഘടകങ്ങൾ ആണ്. അതുകൊണ്ട് തന്നെ, കാർഷിക വികസനത്തിൽ ഊന്നിയുള്ള ഗ്രാമീണ അടിസ്ഥാന സൗകര്യ വികസന പ്രശ്നത്തെ മുൻകാലങ്ങളെ അപേക്ഷിച്ച് സമഗ്രമായും നേരിട്ടും സമീപിക്കേണ്ടതുണ്ട്. ഇതനുസരിച്ച് കഴിഞ്ഞ രണ്ടര വർഷങ്ങളിൽ പലവിധ പദ്ധതികൾ കേന്ദ്ര സർക്കാർ തയ്യാറാക്കിയിരുന്നു. ഗ്രാമങ്ങളിലും ചെറുപട്ടണങ്ങളിലും തൊഴിലവസരങ്ങൾ സൃഷ്ടിക്കാനും അടിസ്ഥാനതലത്തിൽ വിഭവശേഷി മെച്ചപ്പെടുത്താനും കൃഷിയും അനുബന്ധ മേഖലകളും ശക്തിപ്പെടുത്തി ഗ്രാമീണ ഇന്ത്യയിൽ ഐശ്വര്യവും സമ്പദ്സമൃദ്ധിയും കൊണ്ടുവരാനുമാണ് ഇതുവഴി ഗവൺമെന്റ് ലക്ഷ്യമിടുന്നത്.

ഗ്രാമീണ വൈദ്യുതീകരണം

ഗ്രാമീണ വൈദ്യുതീകരണത്തിന് ഗവൺമെന്റ് ഉന്നത പരിഗണന നൽകുന്നുവെന്ന് 2017-18 ലെ ബജറ്റ് വ്യക്തമാക്കുന്നു. രാജീവ് ഗാന്ധി ഗ്രാമീൺ വൈദ്യുതീകരണ പദ്ധതി നടപ്പാക്കിയിട്ടും ഗ്രാമീണ ഇന്ത്യയുടെ

പല ഭാഗങ്ങളിലും ഇനിയും വൈദ്യുതി എത്തിയിട്ടില്ല. ആകെയുള്ള 29 സംസ്ഥാനങ്ങളിൽ 28 ഉം 100 ശതമാനം വൈദ്യുതീകരണമെന്ന ലക്ഷ്യം നേടുന്നതിനായി കേന്ദ്രത്തോടൊപ്പം പ്രവർത്തിക്കുമെന്ന് ഉറപ്പ് നൽകിയതായി ഊർജ്ജമന്ത്രി ലോക്സഭയിൽ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

ഗ്രാമീണ വൈദ്യുതീകരണത്തിന് ഇപ്പോഴത്തെ ഗവൺമെന്റ് മുന്തിയ പരിഗണനയാണ് നൽകുന്നത്. മലിന ജലം, ഓട ജലം എന്നിവയിൽ നിന്ന് വൈദ്യുതി ഉത്പ്പാദിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള നിർദ്ദേശം 2014-15 ൽ ഗ്രാമ വികസന മന്ത്രാലയം മുന്നോട്ട് വച്ചിരുന്നു. സൗരോർജ്ജത്തിന്റെ വിപുലമായ ഉപയോഗത്തിലൂടെ രാജ്യത്തിന്റെ വൈദ്യുതി രൂപരേഖ മാറ്റി വരയ്ക്കുകയാണ് ഒരു പ്രധാന ലക്ഷ്യം.

പ്രധാന ബജറ്റ് പ്രഖ്യാപനങ്ങൾ

- കാർഷിക വായ്പ 10 ലക്ഷം കോടിയെന്ന റെക്കോഡ് തുകയിൽ നിജപ്പെടുത്തി.
- മണ്ണ് പരിശോധനാ കാർഡുകൾ ലഭ്യമാക്കൽ, കൃഷി വിജ്ഞാന കേന്ദ്രങ്ങളിൽ മിനി ലാബുകൾ സജ്ജമാക്കൽ തുടങ്ങിയവയ്ക്ക് അംഗീകാരം.
- നബാർഡ് മുഖേനയുള്ള ദീർഘകാല ജലസേചന വായ്പ 40000 കോടി രൂപയായി ഉയർത്തി.
- കരാർ കൃഷി രീതിക്കുള്ള മാതൃകാ നിയമം സംസ്ഥാനങ്ങളിലേക്ക് വ്യാപിപ്പിക്കും.
- 8000 കോടി രൂപയുടെ ക്ഷീര വികസന നിധിക്ക് തീരുമാനമായി.

FOCUS

- ഒരു കോടി കുടുംബങ്ങളെ ദാരിദ്ര്യത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിക്കാൻ അന്ത്യോദയ ദൗത്യം നടപ്പിലാക്കും.
- ഗ്രാമീണ തൊഴിലുറപ്പ് പദ്ധതിക്ക് 48000 കോടി രൂപയെന്ന സർവകാല റിക്കോർഡ് വിഹിതം ഏർപ്പെടുത്തി.
- പ്രധാനമന്ത്രി ഗ്രാമീണ റോഡ് പദ്ധതിക്ക് 19000 കോടി വകയിരുത്തി. സംസ്ഥാന വിഹിതം കൂടി ചേർന്നാൽ 27,000 കോടിയാവും.
- പ്രധാനമന്ത്രി ഭവന പദ്ധതിക്ക് 23,000 കോടി രൂപ നീക്കി വച്ചു.
- 2018 മേയ് മാസത്തോടെ 100% ഗ്രാമീണ വൈദ്യുതീകരണം സാധ്യമാക്കാൻ വേണ്ട സത്വര നടപടികൾക്ക് ശുപാർശ നൽകി..

യോജന

മാർച്ച് 2017

FOCUS

വെർച്ചൽ രാജ്യത്തെ ട്രോൾ സൈന്യം

വർഗ്ഗീസ് ആന്റണി

അവർ ആരാണെന്നോ എവിടെ നിന്നുള്ളവരാണെന്നോ ഒരു നിശ്ചയവും കിട്ടാനിടയില്ല. ഏതെങ്കിലും ഒരു രാജ്യത്തിനു നേരെ സർവസന്നാഹങ്ങളുമെടുത്ത് പാഞ്ഞുവരുന്ന പരിശീലനം സിദ്ധിച്ച സേനയെപ്പോലാണവർ, കറയില്ലാത്ത തെറി വിളിയിൽ, നേരിട്ട് കാണുമെന്ന ഭീഷണിയിൽ, അമ്മ പെങ്ങമ്മാരുടെ മാന്യതയെ ക്കുറിച്ചുള്ള ആക്ഷേപങ്ങളിൽ, സ്ത്രീകളാണെങ്കിൽ ബലാൽസംഗം ചെയ്യുമെന്ന ആൺകോയ്മയിൽ ആ ആൾക്കൂട്ടം തങ്ങളുടെ ശരികളെ പ്രതിഷ്ഠിക്കുന്നു. ചിലപ്പോൾ വെട്ടുകിളികളെപ്പോലെ പറന്നിറങ്ങി സർവ്വതും തുലയ്ക്കുന്നു. റിപ്പോർട്ടിങ് എന്ന വജ്രായുധമെടുത്ത് പ്രൊഫൈൽ തന്നെ പൂട്ടിക്കുന്നു. വീടുകളിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ടാകാം ഇതെല്ലാം ചെയ്യുന്നത്. അല്ലെങ്കിൽ ജോലി സ്ഥലത്തുനിന്ന്, യാത്രയിൽ നിങ്ങളുടെ തൊട്ടടുത്തിരുന്നു കൊണ്ടാകാം അവർ ഭീഷണി മുഴക്കുന്നത്. പ്രതിവാദങ്ങൾ ഉന്നയിക്കും മുൻപുതന്നെ അവർ തങ്ങളുടെ അജൻഡ നടപ്പാക്കിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കും. മുഖമില്ലാത്ത ജനക്കൂട്ടം ലോകത്തെ ഏറ്റവും വിഡ്ഢിയേക്കാൾ വിഡ്ഢിയാണ്. ലോകത്തെ ഏറ്റവും ക്രൂരനേക്കാൾ ക്രൂരനാണ്.

മാനവരാശി ഇന്നോളം കണ്ടിട്ടുള്ള വിവര വിനിമയത്തിന്റെ മികച്ച ജനാധിപത്യമുഖമായ സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിൽ ട്രോൾ* ആർമികളുടെ

---

*വായനക്കാരെ വഴിതെറ്റിക്കുക എന്ന ഉദ്ദേശ്യത്തോടെ ഓൺലൈൻ സമൂഹങ്ങളിൽ തെറ്റായതോ വിഷയവുമായി ബന്ധമില്ലാത്തതോ ആയ കാര്യങ്ങൾ പങ്കുക്കുന്നതിനെയാണ് ട്രോൾ എന്ന പദം കൊണ്ട് ഉദ്ദേശിക്കുന്നത്. കേരളത്തിൽ സിനിമകളിൽ നിന്നും മറ്റുമുള്ള ദൃശ്യങ്ങൾ ഉപയോഗിച്ച് സൃഷ്ടിക്കുന്ന സ്പൂഫ് കാർട്ടൂണുകളെ മാത്രമായി ഇങ്ങനെ വിളിച്ചുകാണാറുണ്ട്. അതും ട്രോൾ തന്നെയാണ്. പക്ഷേ, അത് മാത്രമല്ല ട്രോളുകളുടെ ഗണത്തിൽ വരുന്നത്.

പെരുമാറ്റത്തെക്കുറിച്ചാണ് പറഞ്ഞുവരുന്നത്. കംപ്യൂട്ടർ പ്രോഗ്രാമുകൾ പോലെ അഭിപ്രായങ്ങൾക്ക് മേൽ അവർ ഒരേ തരം കമന്റുകൾ ആവർത്തിക്കും. തങ്ങൾക്കിഷ്ടമുള്ള പോസ്റ്റുകളിൽ ലൈക്കുകൾ നിർബാധമൊഴുക്കും. മതിവരുവോളം ഗ്രൂപ്പുകളിൽ അവ ഷെയർ ചെയ്യും. അങ്ങനെയവർ പ്രൊപ്പഗാൻഡ ടൂളുകളായ ഹ്യൂമൻ ബോട്ടുകളായി (Human Bots) സൈബർ ലോകത്ത് പുലരുകയാണ്. അവർ വാർത്തകളെ മാറ്റിമറിക്കുന്ന, തിരഞ്ഞെടുപ്പുകളെ നിർണ്ണയിക്കുന്ന കാലത്തിലൂടെയാണ് നാം കടന്നു പോകുന്നത്. നരേന്ദ്രമോദി അടിയന്തിരാവസ്ഥ പ്രഖ്യാപിച്ചാൽ അനുകൂലിക്കുമോ എന്ന ചേതൻ ഭഗത്തിന്റെ ടിറ്റർ സർവേയിൽ 'യെസ്'എന്ന മറുപടി തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നവർ 57 ശതമാനവും 'നോ' എന്ന മറുപടി തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നവർ 43 ശതമാനവുമാകുന്നത് എങ്ങനെയെന്ന് കണ്ടറിയാൻ ഈ സംഘടിത ഗുണ്ടാ സംഘത്തിന്റെ പ്രവർത്തനം മനസ്സിലാക്കിയേ പറ്റൂ. അത് ജനാഭിപ്രായമാണെന്ന് ബി.ജെ.പി. നേതാക്കളായ ശത്രുഘ്നൻ സിൻഹയും, സുബ്രഹ്മണ്യൻ സ്വാമിയും പോലും വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. പക്ഷേ, സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിലെകോടിക്കണക്കിന് പ്രൊഫൈലുകൾ അതൊക്കെ മതിമറന്ന് ആസ്വദിക്കുന്നവരാണ്. നുണക്കഥകളുടെ പ്രചാരകർ ഈ പ്രൊഫൈലുകളെ മാത്രമാണ് ലക്ഷ്യമിടുന്നത്.

വസ്തുതയും നുണയും തമ്മിലുള്ള അതിര്

പരമ്പരാഗത മാധ്യമങ്ങളെ അടിമുടി മാറ്റി നിർണയിക്കുകയാണ് സോഷ്യൽ നെറ്റ്‌വർക്ക് സൈറ്റുകൾ. വിവരങ്ങൾ ആദ്യം അറിയാനുള്ള ഇടമായി അവ മാറിക്കഴിഞ്ഞു. പത്രം, റേഡിയോ, ടെലിവിഷൻ എന്നിങ്ങനെ വാർത്താ വിതരണത്തിൽ മേൽക്കൈ നേടിയ മാധ്യമ രൂപങ്ങളുടെ ശ്രേണിയിൽ അവസാന ഇനമായി അത് സ്ഥാനം പിടിച്ചു കഴിഞ്ഞു. അമേരിക്കയിൽ 62 ശതമാനം ആളുകളും വാർത്തകൾ അറിയുന്നത് സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങൾ വഴിയാണെന്ന്

അടുത്തിടെ നടന്ന ഒരു സർവേ വ്യക്തമാക്കുന്നു. 75 ശതമാനത്തോളം ആളുകളുടെ മൊബൈൽ ഫോണിലും സോഷ്യൽ ആപ്പുകൾ ഉണ്ട് എന്നും ആ സർവേ പറയുന്നു. പക്ഷേ, സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങൾക്ക് വാർത്തകളോട് അതിനൊത്ത ബഹുമാനം ഇപ്പോഴുമില്ല. അത് വസ്തുതകളെയും നുണകളെയും ഒരേ പോലെ ചവച്ചിറക്കുന്നു. യഥാർത്ഥ സംഭവങ്ങളെയും കള്ളക്കഥകളെയും ഒരേപോലെ വിതരണം ചെയ്യാനുള്ള കഴിവ് സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളെ കുത്സിത നീക്കങ്ങളുടെ ഇരുണ്ട അരങ്ങാക്കി മാറ്റിക്കഴിഞ്ഞു. സ്ഥാപിത താത്പര്യക്കാർ പ്രൊഫൈലുടമകളെ തങ്ങളുടെ വഴിയേ ആട്ടിത്തെളിക്കുകയാണ് ലോകമെങ്ങും. അനുകൂലമായ വാർത്തകൾ ടൈംലൈനുകളിൽ വിതച്ച്, ചർച്ചകളെ വഴിതിരിച്ചു വിട്ട്, ചിലപ്പോൾ ജനങ്ങളുടെ അഭിപ്രായമെന്ന പേരിൽ സർവേകളുടെ നിലപാട് മാറ്റി മറിച്ച്, പ്രചണ്ഡമായ പ്രചാരവേലകളിലൂടെ ജനങ്ങളെ തെറ്റിദ്ധരിപ്പിച്ച് തങ്ങൾക്കനുകൂലമായ നിലപാടിലെത്തിച്ച് അവർ വിലസുന്നു. വർഷാവസാനത്തെ കണക്കെടുപ്പ് ആഘോഷങ്ങൾക്കിടെ, ‘ഈ വർഷം സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിൽ വൈറലായ 10 പ്രധാന നുണകൾ’ എന്ന തലക്കെട്ടിൽ വായിക്കുന്ന സ്റ്റോറി പീസ് നമ്മൾ ജീവിക്കുന്ന കാലത്തെ അടയാളപ്പെടുത്തുന്നുണ്ട്.

ഫേസ്ബുക്ക് അതിന്റെ ചരിത്രത്തിലെ ഏറ്റവും വലിയ വെല്ലുവിളി നേരിടുകയാണെന്ന് വിമർശകർ പറയുന്നു. അവരുടെ വിശ്വാസ്യത ചോദ്യം ചെയ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. വ്യാജവാർത്തകൾ ചമച്ച് പ്രചരിപ്പിക്കാൻ ലോകമെങ്ങും സർക്കുലേഷനുള്ള ഒരു ദിനപത്രമോ, ഭൂഖണ്ഡാന്തര ശൃംഖലയുള്ള ടെലിവിഷൻ ചാനലോ ലഭിച്ചാൽ എങ്ങനെയുണ്ടാകും ? അതിനാണ് ലോകം സാക്ഷ്യം വഹിക്കുന്നതെന്ന് വിദഗ്ധർ പറയുന്നു. ഫേസ് ബുക്ക് ഒരു മാധ്യമ സ്ഥാപനമല്ല എന്നതായിരുന്നു ഈ നിലയ്ക്കുള്ള വിമർശനങ്ങളോട് എക്കാലവും മാർക്ക് സക്കർ ബർഗ്ഗിന്റെ (Mark Zuckerberg) മറുപടി.

ഞങ്ങളുടേത് ഒരു ടെക്നോളജി കമ്പനി മാത്രമാണെന്ന് പലവുരു അദ്ദേഹം ആവർത്തിച്ചിട്ടുണ്ട്. ന്യൂസ് ഫീഡിൽ എത്തുന്ന പോസ്റ്റുകളിൽ ഒരു ശതമാനം വ്യാജവാർത്തകൾ ഉണ്ടായേക്കാം. പക്ഷേ, അത് വലിയ സ്വാധീനം ചെലുത്തുന്നുവെന്നത് കെട്ടുകഥയാണെന്നും സക്കർബർഗ് അടുത്തിടെ പറഞ്ഞു. എന്നാൽ ഫേസ്ബുക്കിലൂടെ പ്രചരിച്ച വ്യാജ വാർത്തകൾ അമേരിക്കൻ പ്രസിഡന്റ് തിരഞ്ഞെടുപ്പിനെ സ്വാധീനിച്ചെന്ന് വസ്തുതകളുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ചില പഠനങ്ങൾ സ്ഥാപിച്ചതോടെ നിലപാടിൽ മാറ്റമുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. വ്യാജവാർത്തകളെ നിയന്ത്രിക്കാനുള്ള വലിയ പദ്ധതികൾ ഫേസ്ബുക്ക് പ്രഖ്യാപിച്ചു കഴിഞ്ഞു. എ.ബി.സി. ന്യൂസ്, അസോസിയേറ്റ് പ്രസ്, ഫാക്ട് ചെക്കിങ് വെബ് സൈറ്റായ സ്നോപ്സ് ഡോട് കോം തുടങ്ങിയ സ്ഥാപനങ്ങളുമായി ചേർന്ന് വസ്തുതാ പരിശോധനാ പദ്ധതിയാണ് പ്രഖ്യാപിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്. സംശയം തോന്നുന്നതും വായനക്കാർ റിപ്പോർട്ട് ചെയ്യുന്നതുമായ സ്റ്റോറികൾ ഈ സ്ഥാപനങ്ങൾക്ക് അയക്കുകയും അവർ അത് ശരിയായ വാർത്തയാണോ എന്ന് പരിശോധിക്കുകയും ചെയ്യുന്നതാണ് പദ്ധതി. വ്യാജമാണെന്ന് തെളിഞ്ഞാൽ 'തെറ്റായ വാർത്തയെന്ന് റിപ്പോർട്ട് ചെയ്തത് ' എന്ന കുറിപ്പോടെ (Flagging) ന്യൂസ് ഫീഡിൽ അവസാന ഐറ്റമായി മാത്രം നൽകുകയും ചെയ്യും.

യാതൊരു മുന്നൊരുക്കങ്ങളുമില്ലാതെ വാർത്താരംഗത്തേക്ക് ഫേസ്ബുക്ക് കടന്നുവന്നതിന്റെ പരിണത ഫലമാണ് ഇപ്പോഴത്തെ പ്രതിസന്ധിയെന്ന് ചിലർ കരുതുന്നു. ലോകമെങ്ങുമുള്ള മാധ്യമങ്ങളുടെ റഫറൽ സൈറ്റ് എന്ന നിലയിൽ നിന്നും മാറാനുള്ള വ്യഗ്രതയിൽ കഴിഞ്ഞ വർഷമാണ് അവർ ഇൻസ്റ്റന്റ് ആർട്ടിക്കിൾ (Instant Article) എന്ന ടൂൾ പ്രഖ്യാപിച്ചത്. മാധ്യമ സ്ഥാപനങ്ങളുമായി ഉണ്ടാക്കുന്ന കരാറിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ വാർത്തകൾ ഫേസ് ബുക്ക് പേജിൽ തന്നെ വായിക്കാൻ ഇത് സൗകര്യമൊരുക്കുന്നു. പേജിൽ ഷെയർ

ചെയ്യപ്പെടുന്ന വാർത്തയുടെ ലിങ്കിൽ ഒരാൾ ക്ലിക്ക് ചെയ്യുമ്പോൾ വാർത്താ വെബ് സൈറ്റിലല്ല അത് തുറക്കുന്നത്, മറിച്ച് ഫേസ്ബുക്കിൽ തന്നെയാണ്. പരസ്യ വരുമാനം വീതം വെക്കാനും ഫേസ് ബുക്ക് ഉപയോഗിക്കുന്നവരുടെ സമയ വ്യാപ്തി വർധിപ്പിക്കാനും ഇത് സ്ഥാപനത്തെ സഹായിച്ചു. ഈ വരുമാനം പ്രതീക്ഷിച്ചെത്തുന്ന വ്യാജന്മാരെ നിയന്ത്രിക്കാൻ യാതൊരു സംവിധാനങ്ങളും ഒരുക്കാതെയായിരുന്നു ഇൻസ്റ്റന്റ് ആർട്ടിക്കിൾ പ്രവർത്തനം ആരംഭിച്ചതെന്ന് വിമർശനമുണ്ട്. ഇതാണ് ഇപ്പോൾ വിനയായത്. ഫേസ്ബുക്കിന്റെ ബിസിനസ് മാതൃക പരിഷ്കരിക്കാതെ ഇതിൽ നിന്നും തടിയൂരാൻ അവർക്കാകില്ല. വസ്തുതകൾക്കല്ല അവിടെ പ്രാധാന്യം. ഒരു പോസ്റ്റ് എത്ര തവണ ഷെയർ ചെയ്യപ്പെട്ടുവെന്നും അതിൽ എത്ര പേർ കമന്റ് ചെയ്തുവെന്നും ലൈക്ക് ചെയ്തു വെന്നും മാത്രമാണ് പരിശോധിക്കപ്പെടുന്നത്. ഈ വിധമുള്ള എൻഗേജ്മെന്റ് മെട്രിക്സ്, ഡിജിറ്റൽ കണ്ടന്റ് വ്യവസായത്തിന്റെ ഭൂപടം മാറ്റിവരയ്ക്കുകയാണ്. നുണകളാണ് അവിടെ ശരികളേക്കാൾ വേഗത്തിലോടുന്നത്. പിന്നെന്തിന് ശരികളുടെ പുറകേ പോകണം ?

ഓരോരുത്തരും അവരവർ ആഗ്രഹിക്കുന്നത് കേൾക്കാൻ കൂടിയാണ് സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിലേക്ക് എത്തുന്നത്. ഇഷ്ടമില്ലാത്ത കാര്യങ്ങളെ സ്പർശിക്കുന്നവരേക്കാൾ അതിനെ അവഗണിക്കുന്നവരാണ് കൂടുതൽ. എൻഗേജ്മെന്റ് മെട്രിക്സ് കുറയുന്നതോടെ ന്യൂസ് ഫീഡിൽ അത്തരം കാര്യങ്ങൾ വരാതാകും. ഫേസ് ബുക്ക് അൽഗോരിതം ആ വിധമാണ് ഫീഡുകളെ ക്രമീകരിക്കുന്നത്. രാഷ്ട്രീയമായി വിഭജിക്കപ്പെട്ട ജനത സത്യം മാത്രമായിരിക്കില്ല ആഗ്രഹിക്കുക. അവരുടെ പക്ഷത്തെ ന്യായീകരിക്കുന്നവയെ കൂടിയാകും. ഏതെങ്കിലും ഒരു ഓൺലൈൻ മാധ്യമസ്ഥാപനത്തിന്റെ ബാക്ക് എൻഡ് കൺസോളിൽ ഒരാഴ്ച ഇരുന്നാൽ മതി, ഒരു നാട് എന്താണ് വായിക്കാൻ

ആഗ്രഹിക്കുന്നത് എന്നറിയാൻ. ദാഹിച്ചുവലഞ്ഞ കാലിക്കൂട്ടം മേച്ചിൽപ്പുറത്തെ കുളത്തിൽ നിന്ന് മലിനജലം കുടിക്കുന്നതുപോലെയാണ് സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിലെ വ്യാജവാർത്തകൾ ജനക്കൂട്ടം തൊണ്ടതൊടാതെ വിഴുങ്ങുന്നത്. സെക്സ്, ക്രൈം എന്നിവയുമായി ബന്ധപ്പെട്ട വാർത്തകളിൽ ഈച്ചയാർക്കുന്ന പോലെ ക്ലിക്കുകൾ പെരുകുന്നത് കൺമുന്നിൽ കാണാനാകും. സിറിയയിലെ പട്ടിണി മരണത്തെക്കുറിച്ചുള്ള സ്റ്റോറി ഡാഷ്ബോർഡിൽ ആർക്കും വേണ്ടാതെ കിടക്കും. അതിശയോക്തിപരമായ വ്യാജവാർത്തകളും സിനിമാ താരങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള ഗോസിപ്പുകളും സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിൽ പരക്കെ ഷെയർ ചെയ്യപ്പെടുമ്പോൾ വറ്റിവരണ്ട പുഴയെക്കുറിച്ചുള്ള വാർത്ത, പേജ് വ്യൂ ബൊനാൻസയിലെ എടുക്കാത്ത നമ്പരായി അവശേഷിക്കും. ഇത്തരത്തിൽ പരസ്പരാശ്രിത സംഘമായി നിന്നാണ് വ്യാജവാർത്തകളുടെ സ്രഷ്ടാക്കളും പ്രചാരകരും അവരുടെ തട്ടകം വലുതാക്കുന്നത്. കേരളത്തിൽ മാത്രമല്ല, ലോകമെങ്ങും ഇതുതന്നെയാണ് അവസ്ഥ. ഫേസ്ബുക്ക് എന്ന വലിയ വ്യവസ്ഥ അതിലെ അംഗങ്ങളിൽ ഉണ്ടാക്കുന്ന വിശ്വാസ്യതയാണ് വ്യാജന്മാർക്ക് ആദ്യം തണലാകുന്നത്. അത് ഒരാൾ ഷെയർ ചെയ്യുന്നുവെന്ന് കരുതുക, ആ വ്യക്തിക്ക് അയാളുടെ സുഹൃത്തുക്കൾക്കിടയിലുള്ള വിശ്വാസ്യതയും അതിൽ ചേർക്കപ്പെടുന്നു. ഈ വിധം കളക്ടീവായ വിശ്വാസ്യത വലിയ ജനക്കൂട്ടങ്ങളുടെ ധാരണകളെത്തന്നെ അട്ടിമറിക്കുന്നു.

വിവരങ്ങളുടെ മഹാസാഗരമാണ് ഇന്റർനെറ്റ് എന്നൊക്കെ പറയുന്നവർ ഇപ്പോൾ മറ്റൊരു വാചകം കൂടി ഒപ്പം ചേർക്കുന്നത് പതിവായിക്കഴിഞ്ഞു; തെറ്റായ വിവരങ്ങളും അതേ അളവിൽ അതിലുണ്ട്. സാങ്കേതികവിദ്യ എപ്പോഴും നിഷ്പക്ഷമാണെന്ന് നോംചോംസ്കി (Noam Chomsky) പറയുന്നു. “ അതൊരു ചുറ്റിക പോലെയാണ്. വീട് നിർമിക്കാനാണോ ഒരാളുടെ തലയോട്

തകർക്കാനാണോ ഉപയോഗിക്കപ്പെടുന്നത് എന്ന കാര്യം ചുറ്റികയുടെ വിഷയമല്ല. ഇൻർനെറ്റിന് ഇങ്ങനെയൊരു തകരാറുണ്ട്. നിങ്ങൾ എന്തിനു വേണ്ടിയാണ് അതിനെ ഉപയോഗിക്കുന്നത് എന്നറിയാമെങ്കിൽ അതുകൊണ്ട് ഉപകാരമുണ്ടാകും. വെറുതേ വിവരങ്ങൾ പരതാനാണ് ഉപയോഗിക്കുന്നതെങ്കിൽ ഗുണത്തെക്കാളേറെ ദോഷമാണുണ്ടാവുക. അവിടെയും ഇവിടെയുമായി ചിതറിക്കിടക്കുന്ന വിവരങ്ങളിൽ നിന്ന് നിങ്ങൾക്ക് സത്യത്തെ കണ്ടെത്താൻ കഴിയണമെന്നില്ല" - അദ്ദേഹം ആൾട്ടർനെറ്റ് (Alternet.org) എന്ന അമേരിക്കൻ വെബ് പോർട്ടലിന് നൽകിയ അഭിമുഖത്തിൽ പറയുന്നു.

ഭരണകൂടങ്ങൾ മെരുക്കിയ സോഷ്യൽ മീഡിയ

സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങൾ ലോകത്ത് സൃഷ്ടിക്കുന്ന സ്വാധീനത്തെക്കുറിച്ച് ചോദിച്ചാൽ ഒരു വർഷം മുൻപുവരെ പലരുടേയും ചുണ്ടിൽ ആദ്യമെത്തുന്നത് അറബ് സ്പ്രിങ് ആയിരുന്നു. പതിറ്റാണ്ടുകളായി അടിച്ചമർത്തപ്പെട്ട മധ്യപൗരസ്ത്യ രാജ്യങ്ങളിലെ ജനങ്ങളുടെ പ്രതിഷേധത്തിന് വിത്തുപാകിയത് സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളാണ്. 1979-ൽ ഇറാനിയൻ വിപ്ലവത്തിന് ആയത്തുള്ള ഖൊമേനിയെ സഹായിച്ചത് ഓഡിയോ കാസറ്റുകളായിരുന്നെങ്കിൽ അറബ് വസന്തത്തിൽ അത് ഫേസ് ബുക്കും മറ്റനേകം സോഷ്യൽ സൈറ്റുകളുമായിരുന്നു. മുല്ലപ്പൂ വിപ്ലവമെന്ന് പരിഹസിക്കപ്പെട്ട ഈ ചെറുത്തുനില്പ്പിന്റെ ഫലമെന്തായിരുന്നു എന്നത് ഇപ്പോൾ തർക്കവിഷയമാണ്. എന്നാൽ ശബ്ദമില്ലാത്തവരുടെ ശബ്ദ മായി സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങൾ മാറിയതിനെക്കുറിച്ച് ആർക്കും തർക്കങ്ങളു ണ്ടാകാനിടയില്ല. അക്കാലം കഴിഞ്ഞുപോയി. സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളെ എങ്ങനെ നയിക്കണമെന്ന് ഭരണകൂടങ്ങൾ പഠിച്ചുകഴിഞ്ഞു; പ്രത്യേകിച്ചും ഏകാധിപതികൾ. അവരുടെ ട്രോൾ ആർമികൾ പ്രൊഫൈലുകൾക്കു ചുറ്റും റോന്തു

ചുറ്റുകയാണിന്ന്. ഭക്തരും ന്യയീകരണത്തൊഴിലാളികളും എഴുതുന്ന വാഴ്ത്തുകളാണ് ജനകീയാഭിപ്രായമെന്ന പേരിൽ വിതരണം ചെയ്യപ്പെടുന്നത്. സ്പൂഫ് കണ്ടന്റുകൾ വിതരണം ചെയ്ത് ലൈക്കടിക്കുന്നവരെ കുടുക്കുന്ന ഭരണകൂട ഉപകരണമാണ് ഇപ്പോൾ ഫേസ് ബുക്ക്. ലൈംഗികത നിറഞ്ഞ ഹണി പോട്ടുകൾ സ്ഥാപിച്ച് വ്യക്തികളെ കളളികളിലേക്കും ജയിലുകളിലേക്കു മയയ്ക്കുന്നു. ഗ്രൂപ്പുകൾ ഉണ്ടാക്കി തീവ്രവാദ ആശയങ്ങൾ പ്രചരിപ്പിച്ച് അംഗ ങ്ങളാകാൻ വരുന്നവരെ തടവിലാക്കുന്നു. ശത്രുരാജ്യത്തിന്റെ കാലാൾപ്പട അതിർത്തിയിൽ മൈനുകൾ വിതറും പോലെ അവർ ടൈം ലൈനുകളിൽ ഭയം വിതക്കുന്നു. സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങൾ സാധാരണക്കാരെയല്ല, ഭരണ കൂടങ്ങളെയാണ് കൂടുതൽ സഹായിക്കുന്നതെന്നാണ് സമീപകാലത്ത് നടന്ന പഠനങ്ങളിൽ പലതും പറയുന്നത്.

ജനാഭിലാഷമറിയാനും ജനങ്ങളുടെ പരാതികൾ കേൾക്കാനും ഏറ്റവും ചെലവുകുറഞ്ഞ ഉപാധിയാണ് സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങൾ. ജനങ്ങൾ എന്താണ് വിചാരിക്കുന്നത് എന്നറിയാതെ ഭരണം നടത്തിയ പലരും വീണു പോയതിന് ചരിത്രം സാക്ഷിയാണ്. ഇനിയത് സംഭവിക്കാനിടയില്ല, വിവരശേഖരണം നടത്തുന്നത് ജനാഭിലാഷം സഫലമാക്കുന്ന ഭരണം നടത്താനാണെന്ന് ആരും വിചാരിക്കേണ്ടതില്ല. അതിനെ അട്ടിമറിക്കാനുള്ള ഉപകരണങ്ങൾ സൃഷ്ടിക്കാൻ വേണ്ടിയുമാകാം. ജനങ്ങളെ തിരുത്താനും അവരുടെ പ്രതിഷേധങ്ങളെ അതിജീവിക്കാനും ട്രോൾ ആർമികൾ മുതൽ യഥാർഥ ആർമികൾ വരെ ഭരണ കൂടങ്ങളെ സഹായിക്കും. ജനകീയ സമരനേതാക്കൾ ചെയ്തതെന്തോ അതു തന്നെയാണ് ഏകാധിപധികളും വിവിധ ജനാധിപത്യ ഭരണകൂടങ്ങളും ചെയ്യുന്നത്. അവർ തങ്ങളെ അനുകൂലിക്കുന്നവരുടെ ഗ്രൂപ്പുകൾ സൃഷ്ടിക്കുകയാണ്. റഷ്യയിൽ വ്ളാഡിമർ പുടിന്റെ 'ട്രോൾ ഫാക്ടറിയും'

ചൈനയിലെ '50 സെന്റ് പാർട്ടിയും' ഇതിന് ഉദാഹരണമായി ചൂണ്ടിക്കാണിക്കപ്പെടുന്നു. അമേരിക്കൻ കമ്പനിയായ ഫേസ്ബുക്കിനെ നിരോധിച്ച്, വെയ്ബോ (weibo.com) എന്ന പേരിൽ സർക്കാർ നിയന്ത്രിത സോഷ്യൽ നെറ്റ് വർക്കിങ് സൈറ്റ് തന്നെ ചൈന സ്ഥാപിച്ചു. വികണക്ട് (vk.com) എന്ന പേരിൽ റഷ്യയും ഒരു മൈക്രോ ബ്ലോഗിങ് സൈറ്റിനെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്. സർക്കാർ അനുകൂലമായ ഒരു പോസ്റ്റിന് 50 സെന്റ് പ്രതിഫലമായി വാങ്ങുന്ന വലിയ സംഘം ചൈനയിലുണ്ടെന്ന് പാശ്ചാത്യമാധ്യമങ്ങൾ റിപ്പോർട്ട് ചെയ്യുന്നു. ഈ സംഘമാണ് 50 സെന്റ് പാർട്ടി എന്ന പേരിൽ അറിയപ്പെടുന്നത്.

ഉത്തര കൊറിയയിലും ചൈനയിലും ഫേസ്ബുക്ക് സമ്പൂർണമായി നിരോധിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുകയാണെങ്കിൽ മറ്റനേകം രാജ്യങ്ങൾ തങ്ങൾക്കാവശ്യമുള്ളപ്പോഴെല്ലാം ഈ വെബ്സൈറ്റിലേക്കുള്ള പ്രവേശനം തടയാറുണ്ട്. ഇറാനും പാകിസ്താനും സിറിയയും ഈജിപ്തുമെല്ലാം ഈ ഗണത്തിൽ വരുന്ന രാജ്യങ്ങളാണ്. നിരോധനമെന്നത് കാലഹരണപ്പെട്ട രീതിയാണെന്നാണ് പല ഭരണാധികാരികളും ഇപ്പോൾ വിശ്വസിക്കുന്നത്. ആളുകളെ ചട്ടം പഠിപ്പിക്കാൻ ഇതിലും നല്ല മാർഗമില്ലെന്നാണ് തുർക്കി പ്രസിഡന്റ് തയ്യിപ് എർദോഗാന്റെ പാർട്ടിയായ എ.കെ.പി. കരുതുന്നത്. 'ഗുണകരമായ രാഷ്ട്രീയ ഭാഷ പ്രചരിപ്പിക്കാനും എതിരാളികളുടെ കുപ്രചരണങ്ങളെ തകർക്കാനുമായി' പാർട്ടി 6000 പേരെയാണ് രാജ്യമാകെ നിയമിച്ചത്. അവരുടെ ശക്തി തെളിയിക്കാൻ ഉതകുന്ന ഒരു സംഭവം തൊട്ടടുത്ത നാളുകളിൽ തന്നെയുണ്ടായി. രണ്ട് തുർക്കി പൈലറ്റുമാരെ ലബനനിൽ ഭീകരർ തട്ടിക്കൊണ്ട് പോയതായിരുന്നു അത്. അങ്ങേയറ്റം പരാജയപ്പെട്ടുപോയ തുർക്കിയുടെ നയതന്ത്ര ശ്രമങ്ങളെ വിമർശിച്ച മാധ്യമ പ്രവർത്തകനായ എമ്റി കിസിൽകയ (Emre Kizilkaya) യെ സംഘം ട്വിറ്ററിൽ വളഞ്ഞു. ഇസ്രയേൽ പക്ഷപാതിയായ സയണിസ്റ്റ് എന്നായിരുന്നു

വിശേഷണം. രാജ്യദ്രോഹി എന്നും ചിലർ വിളിച്ചു. ഭീഷണിമുഴക്കിയ ജനക്കൂട്ടത്തെക്കുറിച്ച് AKPs social media war എന്ന തലക്കെട്ടിൽ എമ്റി എഴുതിയ കുറിപ്പ് സംഘടിത സൈബർ ആക്രമണങ്ങളെക്കുറിച്ച് പഠിക്കുന്നവർക്കുള്ള നല്ല അധ്യായങ്ങളിൽ ഒന്നാണ്. ഹീബ്രു ഭാഷയിൽ ഹസ്ബറ (Hasbara) എന്ന് വിളിക്കപ്പെടുന്ന വിശദീകരണം എന്നർത്ഥമുള്ള പദമാണ് ഇസ്രയേലിന്റെ ട്രോൾ ആർമിയുടെ പേര്. 2013-ൽ ഔദ്യോഗികമായി രാജ്യം സ്ഥിരീകരിച്ച ഈ സംഘം, 'ഇസ്രയേൽ എന്ന രാഷ്ട്രത്തിന്റെ നിയമപരമായ സാധുതയെ ലോകത്തിന് മുന്നിൽ വിശദീകരിക്കാനാണ് നിയോഗിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്. 350-ഓളം പേർ മുഴുവൻ സമയ പ്രവർത്തനം നടത്തുന്ന സൈബർ ഗ്രൂപ്പിൽ അംഗങ്ങളാകുന്ന വിദ്യാർത്ഥികൾക്ക് രാജ്യം സ്കോളർഷിപ്പുകളും മറ്റും നൽകുന്നുണ്ട്. ഈ വിധം അസംഖ്യം പ്രചാരകരെ രാജ്യത്തിനകത്തും പുറത്തുമായി ഇസ്രയേൽ സൃഷ്ടിച്ചിരിക്കുന്നു.

അമേരിക്കയെ നിർണയിക്കുന്ന റഷ്യ

അടുത്തിടെ നടന്ന അമേരിക്കൻ പൊതുതിരഞ്ഞെടുപ്പിൽ വിജയിയെ നിർണയിച്ചത് റഷ്യയാണെന്ന് നമ്മളെല്ലാം വായിച്ചു. തോറ്റ സ്ഥാനാർത്ഥിയുടെ ആരോപണം മാത്രമല്ല, പഴുതുകളില്ലാത്ത അന്വേഷണത്തിന് വിദഗ്ധരായ അമേരിക്കൻ സുരക്ഷാ ഏജൻസികളെല്ലാം ഒരേ സ്വരത്തിൽ സമ്മതിക്കുന്ന കാര്യമാണത്. അതിന്റെ തുടർച്ചയെന്നോണം 35 റഷ്യൻ നയതന്ത്ര ഉദ്യോഗസ്ഥരെ ഒബാമ ഭരണകൂടം അമേരിക്കയിൽ നിന്നും പുറത്താക്കുകയും ചെയ്തു. ഉദ്യോഗസ്ഥർ തിരഞ്ഞെടുപ്പിൽ ഇടപെട്ടതിന്റെ തെളിവുകൾ ലഭിച്ചു എന്നാണ് വിശദീകരണം. എങ്ങനെയാണ് കോടിക്കണക്കിന് വരുന്ന അമേരിക്കക്കാരുടെ രാഷ്ട്രീയ നിലപാടുകളെ റഷ്യക്ക് സ്വാധീനിക്കാൻ കഴിയുക ? റഷ്യയുടെ

കുപ്രസിദ്ധമായ ഇന്റർനെറ്റ് റിസർച്ച് ഏജൻസിയെക്കുറിച്ച് അറിയാവുന്നവർക്ക് ആശ്ചര്യം തോന്നുകയില്ല. 2013 –ൽ ഒരു സംഘം ഹാക്കർമാർ ചോർത്തിയെടുത്ത രഹസ്യ വിവരങ്ങളിൽ നിന്നാണ് ഇവരെക്കുറിച്ച് ലോകം ആദ്യം അറിയുന്നത്. 600 പേരോളം വരുന്ന ടെക്കികളുടെ സംഘം രാജ്യത്താകമാനം വരുന്ന വലിയ ഗ്രൂപ്പിനെ നയിക്കുന്നുവെന്നും പ്രതിവർഷം 10 ദശലക്ഷം ഡോളറോളം ഈ ഇനത്തിൽ ചെലവഴിക്കുന്നുവെന്നുമായിരുന്നു ചോർത്തിയെടുക്കപ്പെട്ട വിവരങ്ങളിൽ ഉണ്ടായിരുന്നത്. പ്രസിഡന്റ് പുടിന്റെ നയനിലപാടുകളെ വാഴ്ത്തുന്ന ബ്ലോഗുകൾ, ഫേസ്ബുക്ക് പോസ്റ്റുകൾ, ട്വീറ്റുകൾ എന്നിവ എഴുതുന്നവരാണ് സംഘത്തിലുള്ളതെന്നും പറയപ്പെടുന്നു. കുറഞ്ഞത് പത്ത് അക്കൗണ്ടെങ്കിലും ഓരോ മാധ്യത്തിലും സൂക്ഷിക്കുന്നവരാണ് ഇവരിൽ ഭൂരിപക്ഷവും. ലൈക്കായി കമന്റായി പോസ്റ്റായി ദിവസവും 50 തവണയെങ്കിലും ഇവർ സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിൽ ഇടപെടുന്നു. എതിരാളികളെ അപകീർത്തിപ്പെടുത്തുന്ന ട്രോളുകളും മറ്റും സൃഷ്ടിച്ച് പ്രചരിപ്പിക്കുന്നു. അങ്ങനെ രാജ്യത്തിനകത്തും പുറത്തും കൃത്യമായ അജൻഡയോടെ അഭിപ്രായ സ്വരൂപീകരണം നടത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

റഷ്യയുടെ യുക്രൈൻ അധിനിവേശത്തെ വിമർശിച്ച പ്രതിപക്ഷനേതാവ് ബോറിസ് നെമ്സോവിനെ (Boris Nemtsov) 2015 ഫെബ്രുവരിയിൽ വെടിവച്ച് കൊന്ന സംഭവം ലോകമാകെ ശ്രദ്ധക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. നെമ്സോവിന്റെ പാർട്ടിക്കാർ തന്നെയാണ് അദ്ദേഹത്തെ കൊന്നതെന്ന് പ്രചരിപ്പിക്കാൻ ഭരണകൂടാനുകൂല സോഷ്യൽ മാധ്യമ സംഘങ്ങൾ തുടർച്ചയായി ശ്രമം നടത്തി. കൊലപാതകികൾ എന്ന് സംശയിക്കുന്ന പല സംഘങ്ങളെയും അറസ്റ്റ് ചെയ്ത് പോലീസ് അതിന് ഒത്താശ ചെയ്തു. പല തിയറികളുടെ പുകമറയിൽ സത്യം ഒളിപ്പിക്കപ്പെടുകയായിരുന്നു. കൊലപാതകത്തെക്കുറിച്ച് ഇപ്പോഴും യഥാർത്ഥ

വിവരങ്ങൾ പുറത്ത് വന്നിട്ടില്ലെന്നും കൊലയാളി ക്രെമ്ലിനിലാണെന്നും നെമ്സോവിന്റെ അനുയായികൾ വാദിക്കുന്നു. മരണശേഷം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ‘കൊളളരുതായ്മകൾ’ സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിൽ വ്യാപകമായി പ്രചരിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. രാജ്യം യുദ്ധത്തിലായിരിക്കുമ്പോൾ വിമർശിക്കുന്നത് രാജ്യ ദ്രോഹമാണ്, രാജ്യദ്രോഹിക്ക് ഇത് തന്നെവേണം- അങ്ങനെ പോയി വാദങ്ങൾ. ഈ വിധം ജനരോഷത്തിൽ നിന്ന് പുടിനെ രക്ഷിക്കാൻ ഇന്റർനെറ്റ് റിസർച്ച് ഏജൻസിക്ക് കഴിഞ്ഞുവെന്ന് വിലയിരുത്തപ്പെടുന്നു. കൊല്ലപ്പെടുന്നതിന് മണിക്കൂറുകൾക്ക് മുൻപ് നെമ്സോവ് തന്റെ ഫേസ് ബുക്ക് പേജിൽ എഴുതിയ വരികൾ കൊലപാതകത്തിന്റെ ജീവിക്കുന്ന തെളിവായി ഇപ്പോഴുമുണ്ട്. ആ പോസ്റ്റിൽ നെമ്സോവ് എഴുതി; ‘If you support stopping Russias war with Ukraine, if you support stopping Puttins aggression, come to the Spring March in Maryino(Suburub of Moscow) on 1st March.’ അജ്ഞാതനായ ഒരു കൊലയാളി മാകറോവ് എന്ന് പേരുളള സെമി ഓട്ടോമാറ്റിക് പിസ്റ്റളിൽ നിന്നുമുതിർത്ത നാല് തിരകൾ കൊണ്ട് മോസ്കോയിലെ മാരിയാനോയിൽ നിന്നും ആരംഭിക്കേണ്ടിയിരുന്ന പുടിന്റെ ഏകാധിപത്യത്തിനെതിരായ പ്രതിഷേധ സമരത്തിന്റെ ചരിത്രഗതി മാറ്റിമറിച്ചുകളഞ്ഞു. മാർച്ച് ഒന്നിന് മാരിയാനോയിൽ നെമ്സോവ് അനുസ്മരണ റാലിയാണ് നടന്നത്.

അമേരിക്കൻ തിരഞ്ഞെടുപ്പിൽ റഷ്യൻ ട്രോൾ ആർമി നടത്തിയ ബുദ്ധിപരമായ കരുനീക്കങ്ങൾ ഏകാധിപത്യ സ്വഭാവം പ്രകടിപ്പിക്കുന്ന ട്രംപ് എന്ന കച്ചവടക്കാരനെ ആ രാജ്യത്തിന്റെ പ്രസിഡന്റ് പദവിയിലെത്തിച്ചു. വോട്ടെടുപ്പിന്റെ കണക്കുകളെയല്ല വോട്ടർമാരുടെ മനസ്സുകളെയാണ് ഹാക്കർമാർ അട്ടിമറിച്ചത്. തിരെഞ്ഞെടുപ്പ് പ്രചാരണത്തിനിടെ ഡമോക്രാറ്റിക് പാർട്ടിയുടെ

വെബ്സൈറ്റുകളിൽ നുഴഞ്ഞു കയറിയ ഹാക്കർമാർ, പാർട്ടി അയച്ച ഒട്ടേറെ ഇ-മെയിലുകൾ പുറത്തുവിടുകയായിരന്നു

ഡെമോക്രാറ്റ് പാർട്ടി ഹില്ലരിക്കായി നടത്തിയ വഴിവിട്ട നീക്കങ്ങൾ പലതും ഇതിലൂടെ പുറത്തുവന്നു. ഒക്ടോബറിൽ, പ്രചാരണത്തിന്റെ മൂർധന്യത്തിൽ വിക്കി ലീക്സ്, ഡി.സി.ലിക്സ് എന്നീ വെബ്സൈറ്റുകൾ വഴിയാണ് മെയിലുകൾ പുറത്തുവന്നത്. വിവാദമെയിലുകൾ പുറത്തുവന്നതോടെ ഹില്ലരി ക്ലിന്റന്റെ ജനകീയ പിന്തുണ താഴെ വീണു. പിന്നീടുള്ള സർവ്വേകളെല്ലാം ഇക്കാര്യം സ്ഥിരീകരിക്കുന്നവയാണ്. തന്റെ തോൽവിക്ക് റഷ്യയുടെ ഇടപെടൽ കാരണമായെന്ന് ഹില്ലരി പിന്നീട് തുറന്നുപറയുകയും ചെയ്തു.

എഫ്.ബി.ഐ. യും ആഭ്യന്തര സുരക്ഷയുടെ ചുമതലയുള്ള ഹോംലാൻഡ് സെക്യൂരിറ്റി ഏജൻസിയും സംയുക്തമായി നൽകിയ റിപ്പോർട്ടിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ഒബാമ സർക്കാർ ഔദ്യോഗികമായിത്തന്നെ റഷ്യൻ ഇടപെടൽ സ്ഥിരീകരിച്ചു. സി.ഐ.എ യും റഷ്യൻ ഹാക്കർമാരുടെ സാന്നിധ്യം സ്ഥിരീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്. റഷ്യൻ പ്രസിഡന്റ് പുടിൻ നേരിട്ട് നൽകിയ നിർദ്ദേശങ്ങളാണ് നടപ്പാക്കപ്പെട്ടതെന്നും 2017 ജനുവരി ആറിന് പ്രസിദ്ധീകരിക്കപ്പെട്ട 25 പേജുള്ള റിപ്പോർട്ട് വ്യക്തമാക്കുന്നു. അമേരിക്കൻ സുരക്ഷാ ഏജൻസികളെയെല്ലാം വെട്ടിച്ച് പ്രധാനപ്പെട്ടൊരു രാഷ്ട്രീയ പാർട്ടിയുടെ മെയിൽ സംവിധാനം ഹാക്ക് ചെയ്യാനും കൃത്യസമയത്ത് അവ പുറത്തുവിട്ട് തിരഞ്ഞെടുപ്പു ഫലത്തെ തന്നെ തകിടം മറിക്കാനും റഷ്യൻ ഹാക്കർമാർക്ക് കഴിഞ്ഞു എന്നുവേണം കരുതാൻ. കൃത്യമായ രണ്ടു തെളിവുകൾ ഹാക്കർമാരിൽ നിന്നും അന്വേഷണ സംഘങ്ങൾക്ക് ലഭിക്കുകയുണ്ടായി. ചോർത്തപ്പെട്ട രേഖകൾക്കിടയിൽ കണ്ട മെറ്റാഡേറ്റ (Meta-data) ആണ് ഇതിലൊന്ന്. റഷ്യൻ ഭാഷാ സെറ്റിങ്സ് ഉള്ള കംപ്യൂട്ടർ

ഉപയോഗിച്ച് ഹാക്ക് ചെയ്യപ്പെട്ട സെർവറിലെ ഇംഗ്ലീഷിലുള്ള രേഖകൾ എഡിറ്റ് ചെയ്തപ്പോൾ ഉണ്ടായ എറർ മെസേജാണ് സംശയങ്ങൾ ഉറപ്പിക്കുന്നത്. സോവിയറ്റ് രഹസ്യപോലീസുമായി ബന്ധമുള്ള വാക്ക് യൂസർനെയിമായി ഉപയോഗിക്കുന്നയാളാണ് രേഖകൾ എഡിറ്റ് ചെയ്തതെന്നും അന്വേഷണ സംഘങ്ങൾക്ക് തെളിയിക്കാൻ കഴിഞ്ഞു.

ഭരണഘടനാഭേദഗതിയിലൂടെ മൂന്നാം തവണയും പ്രസിഡന്റ് പദവിയിലേക്ക് മത്സരിച്ച പുടിനെതിരെ റഷ്യയിൽ 2012-ൽ വലിയ തോതിലുള്ള ജനകീയ സമരമാണ് അരങ്ങേറിയത്. പട്ടാളത്തെയും പോലീസിനെയും തെരുവിലിറക്കിയാണ് ആ സമരത്തെ ഭരണകൂടം അടിച്ചമർത്തിയത്. അന്ന് അമേരിക്കൻ സ്റ്റേറ്റ് സെക്രട്ടറിയായിരുന്ന ഹില്ലരി ക്ളിന്റൺ, പുടിൻ വിരുദ്ധ സമരത്തിന് നിർലോഭമായ പിന്തുണയും പണവും നൽകിയെന്ന് റഷ്യൻ രഹസ്യാന്വേഷണ ഏജൻസിയായ കെ.ജി.ബി. റിപ്പോർട്ട് ചെയ്യുന്നു. ഈ റിപ്പോർട്ടാണ് ഹില്ലരിക്കെതിരെ വ്യക്തിപരമായ നീക്കങ്ങൾ നടത്താൻ പുടിനെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നതെന്നാണ് സൂചന. ആ സമരം സാധാരണ നിലയിൽ ഉയർന്നുവന്നതാണെന്ന് പുടിൻ ഇന്നും വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. അമേരിക്ക സൃഷ്ടിച്ചതാണ് എന്നാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉറച്ച വിശ്വാസം. ഇരുരാജ്യങ്ങളും പരസ്പരം ഹാക്ക് ചെയ്യുന്നതരം പ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് സോവിയറ്റ് യൂണിയന്റെ കാലത്തോളം പഴക്കമുണ്ട്. അപവാദങ്ങളും വ്യാജവാർത്തകളും പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതിൽ ഇരുപക്ഷവും മോശമായിരുന്നില്ല. 'ശീതസമരകാലത്തും ഇതുതന്നെയായിരുന്നു അവരുടെ പ്രവർത്തനരീതി. പക്ഷേ, സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങൾ ഇല്ലാത്ത കാലത്ത് ഇത് ഇത്ര എളുപ്പമായിരുന്നില്ല'. എന്ന് അമേരിക്കൻ വിദേശകാര്യ വിദഗ്ധനായ ക്ലിന്റ് വാട്ട് (Clint Watts) പറയുന്നു. ശീതസമരകാലത്ത് ഇരുവരും മാറി മാറി വിജയം നേടുന്നതുപോലെ സൈബർ ശീതസമരത്തിലെ ഒരു റഷ്യൻ വിജയത്തിന് ലോകം

സാക്ഷ്യം വഹിച്ചിരിക്കുന്നു. അത് വ്ളാഡിമിർ പുടിന്റെ പ്രഖ്യാപിത ലക്ഷ്യത്തിലേക്കുള്ള ഒരു ചുവടു മുന്നേറ്റമാണ്. വിവരവിനിമയ സങ്കേതത്തിൽ നിലവിലുള്ള ആംഗ്ലോ-സാക്സൺ മേധാവിത്വം അവസാനിപ്പിക്കുമെന്ന് 2013 -ൽ റഷ്യയുടെ ഔദ്യോഗിക ടെലിവിഷൻ ചാനലായ റഷ്യ ടുഡേയിൽ പുടിൻ പ്രഖ്യാപിച്ചിരുന്നു.

മാസിഡോണിയൻ കൗമാരക്കാർ

അമേരിക്കൻ തിരഞ്ഞെടുപ്പിന് മാസങ്ങൾക്ക് മുൻപേ തന്നെ കൃത്യമായ അജൻഡയോടെയുള്ള വ്യാജവാർത്താവിതരണം ആരംഭിച്ചിരുന്നതായി വിവിധ അന്വേഷണ സംഘങ്ങൾ പറയുന്നു. നാലു വ്യത്യസ്ത അന്വേഷണ സ്ഥാപനങ്ങളുടെ റിപ്പോർട്ടുകൾ ക്രോഡീകരിച്ച് വാഷിങ്ടൺ പോസ്റ്റ് വിശദമായ സ്റ്റോറി തന്നെ പ്രസിദ്ധീകരിച്ചു. ഹില്ലരി ക്ലിന്റണെതിരെ നുണവാർത്തകൾ സൃഷ്ടിക്കുന്നതിന് വിദഗ്ധരുടെ വലിയ സംഘം തന്നെ നിയോഗിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതായും ലോകമെങ്ങുമുള്ള ന്യൂസ് പോർട്ടലുകൾ വഴിയും സോഷ്യൽ മീഡിയ ഗ്രൂപ്പുകൾ വഴിയും അവ വിതരണം ചെയ്യപ്പെട്ടതായുമാണ് അന്വേഷണ സംഘങ്ങളുടെ കണ്ടെത്തൽ. ഇരുന്നൂറിലധികം വെബ്സൈറ്റുകൾ ഹില്ലരി വിരുദ്ധ വ്യാജവാർത്തകൾ തുടർച്ചയായി നൽകിക്കൊണ്ടിരുന്നതായി പ്രോപ് ഓർ നോട്ട് (Prop Or Not) എന്നു പേരുള്ള ടെക്കികളുടെ സംഘം വ്യക്തമാക്കുന്നു. ഇവയിൽ പലതും മാസങ്ങൾക്കു മുൻപ് മാത്രം രജിസ്റ്റർ ചെയ്യപ്പെട്ട ഡൊമെയ്നുകളായിരുന്നു. ഈ വെബ്സൈറ്റുകളെല്ലാം തന്നെ വ്യത്യസ്ത പേരുകളുള്ളവയാണ്. എന്നാൽ പലതിന്റെയും ഉടമസ്ഥർ ഒരേ ആളുകൾ തന്നെയായിരുന്നു.

വ്യാജവാർത്തകളുടെ ഉദ്ഭവവും പ്രചാരവും സംബന്ധിച്ച് ബസ്ഫീഡ് ന്യൂസ് (BuzzFeedNews) നടത്തിയ അന്വേഷണം ഞെട്ടിക്കുന്ന വിവരങ്ങളാണ് പുറത്തുകൊണ്ടുവന്നത്. തിരഞ്ഞെടുപ്പിന്റെ വിധി നിർണയിച്ച പ്രധാന വ്യാജ വാർത്തകളെല്ലാം ആദ്യം പ്രസിദ്ധീകരിച്ചത് തെക്ക്-പടിഞ്ഞാറൻ യൂറോപ്പിലെ കൊച്ചു രാജ്യമായ മാസിഡോണിയയിൽ രജിസ്റ്റർ ചെയ്യപ്പെട്ട വെബ്സൈറ്റുകളാണെന്ന് ബസ്ഫീഡ് പറയുന്നു. 15-നും 22-നും ഇടയിൽ പ്രായമുള്ള ചെറുപ്പക്കാരാണ് വെബ്സൈറ്റുകളുടെ ഉടമകൾ. കൂണ് മുളയ്ക്കുന്നതു പോലെയാണ് വ്യാജവാർത്തകൾ ചമയ്ക്കുന്ന ന്യൂസ് പോർട്ടലുകൾ മാസിഡോണിയയിൽ ഉണ്ടാകുന്നതത്രേ. മിക്കതും ഇംഗ്ലീഷിലുള്ളവയാണ്. അഞ്ചു മുതൽ പത്തുവരെ കണ്ടന്റ് റൈറ്റേഴ്സാണ് മിക്കവാറും സ്ഥാപനങ്ങളിലുള്ളത്. ഈ ബാൾക്കൻ രാജ്യത്തെ കൗമാരക്കാരുടെ പ്രധാന സ്റ്റാർട്ട്അപ് വ്യവസായങ്ങളിലൊന്ന് വ്യാജ വാർത്താ വെബ്സൈറ്റുകളായിരിക്കുന്നുവെന്ന് റിപ്പോർട്ട് പറയുന്നു. അമേരിക്കൻ വായനക്കാർ ആകർഷിക്കപ്പെടുന്നതരം വാർത്തകളാണ് ഇവർ എഴുതുന്നത്. കാരണം അമേരിക്കയിൽ നിന്നുള്ള ക്ലിക്കുകൾക്കാണ് പേജ് വ്യൂ മാർക്കറ്റിൽ മൂല്യമുള്ളത്. "മാസിഡോണിയൻ ടീനേജേഴ്സ്"എന്ന പേരിൽ കുപ്രസിദ്ധി നേടിയ സംഘം, വൻകിട മാധ്യമസ്ഥാപനങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കിയതിലും വരുമാനം തിരഞ്ഞെടുപ്പുകാലത്ത് ഉണ്ടാക്കി. അമേരിക്കയിലെ 19 പ്രധാന മാധ്യമസ്ഥാപനങ്ങൾ തിരഞ്ഞെടുപ്പുകാലത്ത് പ്രസിദ്ധീകരിച്ച സ്റ്റോറികൾക്ക് സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിൽ ലഭിച്ച പ്രതികരണങ്ങളെക്കാൾ കൂടുതലായിരുന്നു വ്യാജ വാർത്തകൾക്ക് ലഭിച്ചതെന്ന് കണക്കുകൾ ഉദ്ധരിച്ച് ബസ്ഫീഡ് പറയുന്നു. ന്യൂയോർക്ക് ടൈംസ്, വാഷിങ്ടൺ പോസ്റ്റ്, ഹഫിങ് ടൺ പോസ്റ്റ്, എൻ.ബി.സി. ന്യൂസ് തുടങ്ങിയ വമ്പന്മാരേക്കാൾ ഫേസ്ബുക്കിലും ട്വിറ്ററിലും വ്യാജ വെബ്സൈറ്റുകൾ തിളങ്ങി എന്നർഥം. പ്രചാരണത്തിന്റെ അവസാന മൂന്നുമാസം

പുറത്തുവന്ന വ്യാജവാർത്തകളിൽ ഇരുപതെണ്ണത്തെയാണ് ബസ് ഫീഡ് പഠന വിധേയമാക്കിയത്. ഇവയോട് 8.71 ദശലക്ഷം പ്രൊഫൈലുകൾ ഷെയർ, കമന്റ്, ലൈക്ക് എന്നീ മൂന്നു രീതികളിൽ പ്രതികരിച്ചു എന്നാണ് കണ്ടെത്തൽ, ഇതേകാലത്ത് 19 മാധ്യമസ്ഥാപനങ്ങൾ പ്രസിദ്ധീകരിച്ച ഏറ്റവും വായിക്കപ്പെട്ട 20 സ്റ്റോറികൾക്ക് 7.36 ദശലക്ഷം പ്രതികരണങ്ങളേ സൃഷ്ടിക്കാനായുള്ളൂ. സത്യം ചെരുപ്പിടുമ്പോഴേക്കും നുണ പാതിലോകം ചുറ്റിവരുമെന്ന പഴഞ്ചൊല്ല് എത്ര സത്യം.

പ്രചരിപ്പിക്കപ്പെട്ട വ്യാജവാർത്തകളിൽ അധികവും ഹില്ലരി വിരുദ്ധമായിരുന്നു എന്ന് ബസ്ഫീഡ് പറയുന്നു. ഏറ്റവും പ്രതികരണങ്ങൾ സൃഷ്ടിക്കാനായ വ്യാജവാർത്തകളിൽ ആദ്യത്തെ മൂന്നും ട്രംപിന് തിരഞ്ഞെടുപ്പിൽ മേൽക്കൈ നേടിക്കൊടുത്തു. ഹില്ലരി സ്റ്റേറ്റ് സെക്രട്ടറിയായിരുന്ന കാലത്ത് ഐ.എസ്.ഐ.എസ് തീവ്രവാദികൾക്ക് വൻതോതിൽ ആയുധങ്ങൾ നൽകിയെന്നതായിരുന്നു ഇവയിൽ ഒന്ന്. ഫ്രാൻസിസ് മാർപാപ്പ ട്രംപിന് പിൻതുണയറിയിച്ചു എന്നത് മറ്റൊന്ന്. ഹില്ലരി ക്ലിന്റൺ മാരകരോഗത്തിന് അടിമയാണെന്നും അത് മറച്ചുവെച്ചാണ് അവർ തിരഞ്ഞെടുപ്പിനെ നേരിടുന്നതെന്നും ലോകവ്യാപകമായി വാർത്ത വരുന്നതിന് മറ്റൊരു വ്യാജവാർത്ത വഴിതെളിച്ചു. ന്യൂയോർക്കിൽ നടന്ന 9/11 ഓർമദിനത്തിൽ കടുത്ത പനിയെത്തുടർന്ന് ഹില്ലരി തലകറങ്ങിവീണ വീഡിയോ പുറത്തുവന്ന ശേഷമായിരുന്നു ഈ വ്യാജവാർത്തയുടെ പിറവി. സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിലെ ‘ക്വിക് റെസ്പോൺസ് പ്രൊഫൈലുകൾ’ക്ക് രണ്ടാമതൊന്ന് ആലോചിക്കാതെ ടൈംലൈനിലേക്ക് ഷെയർ ചെയ്തുവിടാൻ ഈ വ്യാജൻ ധാരാളമായിരുന്നു. ഹില്ലരി പ്രസിഡന്റ് പദവിക്ക് ചേരുംവിധം ആരോഗ്യമുള്ളയാളല്ലെന്ന് പിന്നീടുള്ള വേദികളിലെല്ലാം ട്രംപ് ആരോപണമുന്നയിച്ചു. ദുർബലയായൊരു സ്ത്രീയെ പ്രസിഡന്റാക്കണോ എന്ന

ചോദ്യത്തിനുൾപ്പെടെ വിധിദിനത്തിൽ ജനങ്ങൾ ഉത്തരമെഴുതി എന്നു വേണം മനസ്സിലാക്കാൻ.

മുകളിൽ പറഞ്ഞവയുൾപ്പെടെ പ്രധാനപ്പെട്ട വ്യാജ വാർത്തകളെല്ലാം ആദ്യം പ്രസിദ്ധീകരിച്ചത് www.endingthefed.com എന്ന വെബ്സൈറ്റാണെന്ന് ബസ്ഫീഡിന്റെ റിപ്പോർട്ട് പറയുന്നു. കഴിഞ്ഞ വർഷം മാർച്ചിൽ രജിസ്റ്റർ ചെയ്യപ്പെട്ട ഡൊമെയ്ൻ ആണിത്. എഡിറ്ററുടെ പേരോ പബ്ളിഷറുടെ പേരോ വെബ്സൈറ്റിൽ ഇതുവരെ പ്രഖ്യാപിക്കാത്ത ഈ പോർട്ടൽ തിരഞ്ഞെടുപ്പ് കാലത്ത് വാഷിങ്ടൺ പോസ്റ്റിനെക്കാളും ന്യൂയോർക്ക് ടൈംസിനെക്കാളും കൂടുതൽ വായിക്കപ്പെട്ടു. അലക്സാ റാങ്കിങ്ങിൽ ഇവർ നേടിയ കുത്തനെയുള്ള വളർച്ച സൂചിപ്പിച്ചുകൊണ്ടാണ് ബസ് ഫീഡിന്റെ റിപ്പോർട്ട് അവസാനിക്കുന്നത്. ഇതെല്ലാം കൂട്ടിവായിക്കുമ്പോൾ മാസിഡോണിയയിലെ കൗമാരക്കാർ നിഷ്കളങ്കമായി എഴുതിവിട്ട ഗോസിപ്പുകളായിരുന്നു ആ വാർത്തകളെന്ന് വിശ്വസിക്കാൻ തരമില്ല. വലിയ ഫണ്ടിങ്ങും പ്രചാരണസംവിധാനങ്ങളും അവരെ പിന്തുണച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന നിഗമനമാണ് പലർക്കുമുള്ളത്. പണമൊഴുക്കിയത് പുടിനാണോ ട്രംപാണോ എന്ന കാര്യത്തിലേ തർക്കമുള്ളൂ.

സംഘപരിവാറും കമ്യൂണിസ്റ്റുകാരും

ഒരു ടെലിവിഷൻ ചർച്ചയിൽ ധനകാര്യമന്ത്രി തോമസ് ഐസക് ബി.ജെ.പി. നേതാവ് എ.എൻ.രാധാകൃഷ്ണനുമായി തർക്കത്തിലാണ്. മന്ത്രി തോമസ് തങ്ങളെ പുച്ഛിക്കുകയാണെന്നാണ് രാധാകൃഷ്ണന്റെ പരിഭവം. മറുപടി പറഞ്ഞ തോമസ് ഐസക് തന്റെ ഫേസ്ബുക്ക് പേജ് സന്ദർശിക്കാൻ രാധാകൃഷ്ണനെ ക്ഷണിക്കുന്നു. ‘നിങ്ങളുടെ അനുയായികൾ എന്റെ പേജിൽ എഴുതിവെച്ചിരിക്കുന്ന തെറികൾ കാണൂ. പുച്ഛമൊക്കെ എന്ത്. ആ തെറിവിളി

നടത്തുന്ന സംഘത്തെ നിലയ്ക്ക് നിർത്താൻ കഴിയുമോ ? ' തോമസ് ഐസക് ചോദിക്കുന്നു. സംഘടിതമായ തെറിവിളി അനുഭവിക്കേണ്ടി വരുന്ന ആദ്യത്തെയാളല്ല തോമസ് ഐസക് എന്ന് എല്ലാവർക്കും അറിയാം. സച്ചിൻ തെണ്ടുൽക്കറെ അറിയില്ല എന്ന നിർദോഷമായ കമന്റിന് മരിയ ഷറപ്പോവ എന്ന റഷ്യൻ ടെന്നീസ് താരം മലയാളി ഹൂളിഗൻസിന്റെ അസഭ്യ വർഷത്തിന് ഇരയായിട്ടുണ്ട്. ന്യൂയോർക്ക് ടൈംസ് എന്ന അമേരിക്കൻ ദിനപത്ര ത്തിനെതിരെപ്പോലും ആക്രമണം നടത്തി, അതിനെ പൊങ്കാല എന്ന പേരിൽ പ്രചരിപ്പിക്കാൻ സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിലെ അസംഘടിതരായ ട്രോൾ ആർമികൾക്ക് പോലും കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

കള്ളക്കഥകൾ പറഞ്ഞുപരത്തി ദേശവ്യാപകമായ കലാപങ്ങൾ നടത്തിയതിന് നിരവധി ഉദാഹരണങ്ങൾ ഇന്ത്യയുടെ ചരിത്രത്തിൽ കാണാനാകും. അതിന് സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങൾ വേണമെന്ന് നിർബന്ധ മൊന്നുമില്ല. അടുത്ത കാലത്ത് ഉത്തർപ്രദേശിൽ അഖ്ലാഖ് എന്നയാളെ മർദ്ദിച്ച് കൊല്ലാൻ കാരണമായത്, തൊട്ടടുത്ത ക്ഷേത്രത്തിൽ നിന്നു വന്ന ഒരു അനൗൺസ്മെന്റാണ്. അഖ്ലാഖിന്റെ വീട്ടിലെ ഫ്രിഡ്ജിൽ പശുമാംസം സൂക്ഷിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നായിരുന്നു ആ അറിയിപ്പ്. തുടർന്ന് രാജ്യത്തിന്റെ മിക്കവാറും എല്ലാ ഭാഗങ്ങളിൽ നിന്നും കച്ചവടത്തിനായി മാടുകളെ കൊണ്ടുപോകുന്നവരെ മർദ്ദിക്കുന്നതരം വീഡിയോകൾ വരാൻ തുടങ്ങി. സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിൽ വിതരണം ചെയ്യപ്പെട്ട ഈ വീഡിയോകളിലൂടെ സംഘപരിവാർ തങ്ങളുടെ രാഷ്ട്രീയ അജൻഡ എന്താണെന്ന് ടൈംലൈനുകളിൽ പ്രഖ്യാപിക്കുകയായിരു ന്നു. അത് ഗ്രൂപ്പുകളിൽ നിന്ന് ഗ്രൂപ്പുകളിലേക്ക് വ്യാപകമായി ഷെയർ ചെയ്യാൻ വലിയ സംഘം തന്നെ അണിനിരക്കുന്നതും കാണാമായിരുന്നു.

നരേന്ദ്രമോദി അധികാരത്തിൽ വന്നശേഷം സർക്കാരിന്റെ നയപരിപാടികൾ സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിൽ പ്രചരിപ്പിക്കാൻ വലിയ സംഘം തന്നെയാണ് നിയോഗിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്. നിരവധി രഹസ്യഗ്രൂപ്പുകളും അവയെ പിൻപറ്റുന്ന സ്വതന്ത്രഗ്രൂപ്പുകളും ഫേസ്ബുക്കിൽ സജീവമാണ്. സർക്കാരിനെതിരായി ശബ്ദിക്കുന്നവരെയെല്ലാം രാജ്യദ്രോഹികളാക്കി മുദ്രകുത്താനാണ് ഇത്തരം ട്രോൾ ആർമികളുടെ ശ്രമം. ജെ.എൻ.യു. സമരത്തിനിടെ വിദ്യാർഥി നേതാക്കളായ കനയ്യകുമാറിനെയും ഉമർ ഖാലിദിനെയും രാജ്യദ്രോഹികളെന്ന് മുദ്രകുത്താൻ സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിലൂടെ വ്യാപകമായ ശ്രമം നടന്നു. ഉമർ ഖാലിദ് ഭീകരരുമായി സജീവബന്ധം പുലർത്തുന്നയാളാണെന്ന് ആരോപിക്കുന്ന നിരവധി പോസ്റ്റുകളാണ് ട്വിറ്ററിലും ഫേസ്ബുക്കിലും വിതരണം ചെയ്യപ്പെട്ടത്. ഇക്കാര്യം തങ്ങൾക്കറിയില്ലെന്ന് അന്വേഷണ ഏജൻസികൾ പ്രഖ്യാപിച്ചിട്ടും ട്രോൾ ആർമിയുടെ പ്രചാരണം നിർബാധം തുടർന്നുകൊണ്ടിരുന്നു.

മോദി സർക്കാരിന്റെ പ്രവർത്തനമികവ് എന്ന നിലയിൽ നിരവധി വ്യാജവാർത്തകളാണ് രണ്ടു വർഷത്തിനുള്ളിൽ പ്രചരിപ്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്. നരേന്ദ്രമോദിയെ ലോകത്തെ ഏറ്റവും മികച്ച പ്രധാനമന്ത്രിയായും ഇന്ത്യൻ ദേശീയഗാനത്തെ മികച്ച ദേശീയഗാനമായും യുനസ്കോ(UNESCO) തിരഞ്ഞെടുത്തെന്ന് ട്വിറ്ററിൽ വന്ന പോസ്റ്റ് മുഖ്യധാരാ മാധ്യമങ്ങളെ പോലും തെറ്റിദ്ധരിപ്പിച്ചു. നോട്ടുകൾ പിൻവലിച്ചുകൊണ്ടുള്ള പ്രധാനമന്ത്രിയുടെ പ്രഖ്യാപനത്തിന് തൊട്ടുപിന്നാലെ വന്ന മറ്റൊരു നുണക്കഥ അന്താരാഷ്ട്ര മാധ്യമങ്ങളിൽ പോലും ചർച്ചയായി. പുതുതായി പുറത്തിറക്കിയ 2000 രൂപ നോട്ടിൽ ജി.പി.എസ്. ട്രാക്കിങ് ഡിവൈസ് ഉണ്ടെന്നായിരുന്നു പ്രചാരണം. ഈ നോട്ടുകൾ കള്ളപ്പണമായി സൂക്ഷിക്കുന്നവരെ കുടുക്കാൻ ഇതുവഴി കഴിയുമെന്നും മണ്ണിനടിയിൽ കുഴിച്ചിട്ടാൽപോലും ഉപഗ്രഹ സാങ്കേതികവിദ്യയിലൂടെ നോട്ടുകൾ

കണ്ടെത്താമെന്നും പോസ്റ്റിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. പല പ്രാദേശിക ഭാഷാ മാധ്യമങ്ങളും പോസ്റ്റിനെ വാർത്തയാക്കി. ലോകത്തൊരിടത്തും ഇത്തരമൊരു സാങ്കേതികവിദ്യ നിലവിലുള്ളതായി അറിയില്ലെന്നും പിന്നെങ്ങനെയാണ് തങ്ങൾ ഇത് പ്രബല്യത്തിൽ കൊണ്ടുവരികയെന്നുമായിരുന്നു റിസർവ് ബാങ്ക് വക്താവ് അല്പന കില്ലാവാല (Alpana Killwala) ഇതേക്കുറിച്ച് പ്രതികരിച്ചത്. നോട്ട് പിൻവലിക്കലുമായി ബന്ധപ്പെട്ട പ്രധാന ചർച്ചകളിൽ നിന്നും ജനശ്രദ്ധ തിരിക്കാൻ ഈ വ്യാജവാർത്തയ്ക്ക് ആദ്യദിനങ്ങളിലെങ്കിലും കഴിഞ്ഞു.

പാകിസ്ഥാനെതിരായ സർജിക്കൽ സ്ട്രൈക്കുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ചർച്ചകളിൽ അഭിപ്രായം പറഞ്ഞതിന്റെ പേരിൽ എൻ.ഡി.ടി.വി. കൺസൾട്ടിങ് എഡിറ്റർ ബർഖാ ദത്തിന് (Barkha Dutt) വലിയ തോതിലുള്ള ഭീഷണികളെയാണ് ട്വിറ്ററിലും ഫേസ്ബുക്കിലും നേരിടേണ്ടിവന്നത്. രാജ്യദ്രോഹിയെന്ന് വിളിച്ച്, തല്ലുമെന്നും കൊല്ലുമെന്നും ആർത്തുവിളിക്കുന്ന ജനക്കൂട്ടത്തിന്റെ കമന്റുകൾ ഇപ്പോഴും അവരുടെ പേജിൽ കാണാം. ബർഖയുടെതെന്ന പേരിൽ വ്യാജ ട്വീറ്റുണ്ടാക്കി അവർ രാജ്യത്തെ ഒറ്റുകൊടുക്കുന്നുവെന്ന് പ്രചരിപ്പിക്കാനും ചിലർ ശ്രമിച്ചു. ഇതിനെക്കുറിച്ച് ബർഖാദത്ത് പ്രതികരിച്ചതിങ്ങനെയായിരുന്നു. - This is not a lack of intelligence; this is a cunning and criminal vilification campaign to intimidate and scare and target people-more women than men- and shut us up ഏഷ്യാനെറ്റ് ന്യൂസ് ചീഫ് കോ-ഓർഡിനേറ്റിങ് എഡിറ്റർ സിന്ധൂ സൂര്യകുമാറിന് നേരിടേണ്ടിവന്ന ഭീഷണികളെയും ഇതോട് ചേർത്തുവെച്ചാണ് കാണേണ്ടത്. ജെ.എൻ.യു.വിൽ മഹിഷാസുരജയന്തി ആഘോഷം നടന്നതുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ഒരു ചർച്ചയിൽ സിന്ധൂ, ദുർഗാദേവിയെ അപമാനിച്ചെന്ന് സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിൽ വ്യാപകമായി പ്രചരിപ്പിക്കപ്പെട്ടതോടെയാണ് സംഭവങ്ങളുടെ തുടക്കം.

ഇതോടൊപ്പം സിന്ധുവിന്റെ മൊബൈൽ നമ്പറും നൽകിയിരുന്നു. മണിക്കൂറുകൾക്കകം വിദേശത്തു നിന്നടക്കം ആയിരക്കണക്കിന് കോളുകളാണ് അവരുടെ ഫോണിലേക്ക് വന്നത്. ആർ.എസ്.എസ്, ബി.ജെ.പി. അനുഭാവികൾ എന്ന് പരിചയപ്പെടുത്തി വിളിച്ചവരെല്ലാം തെറിവിളിക്കുകയും ഭീഷണിപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തെന്ന് സിന്ധു ഒരഭിമുഖത്തിൽ പറഞ്ഞു. കേസ് പോലീസിലെത്തുകയും കൊലപ്പെടുത്തുമെന്ന് ഭീഷണിപ്പെടുത്തിയ അഞ്ചുപേർ അറസ്റ്റിലാവുകയും ചെയ്തു. ഹിന്ദു ഹെൽപ് ലൈൻ എന്ന സംഘടന ഇവർ ജയിൽ മോചിതരായപ്പോൾ സ്വീകരണവും നൽകി.

സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിൽ സുഘടിതമായ ചട്ടക്കൂടൊരുക്കി, അംഗങ്ങൾക്ക് പരിശീലനക്കളരികൾ സംഘടിപ്പിച്ചാണ് കേരളത്തിൽ സി.പി.എമ്മിന്റെ ട്രോൾ ആർമി പ്രവർത്തിക്കുന്നത്. ഇത്തരത്തിൽ വലിയ പരീക്ഷണങ്ങളാണ് കഴിഞ്ഞ നിയമസഭാ തിരഞ്ഞെടുപ്പിൽ നടന്നത്. എതിരാളികളെ ദുർബലപ്പെടുത്തുന്നതും പാർട്ടിയെ പിന്തുണയ്ക്കുന്നതുമായ പോസ്റ്റുകൾ നിർമിക്കുന്നതിൽ സി.പി.എം. അനുഭാവികൾ പലപ്പോഴും വിജയിക്കുന്നുണ്ട്. പക്ഷേ, ജനക്കൂട്ടം അതിന്റെ യഥാർഥസ്വഭാവം അവസരം കിട്ടുമ്പോഴെല്ലാം പുറത്തെടുക്കും. തൃത്താല എം.എൽ.എ. വി.ടി. ബൽറാമിനെ പരിഹസിക്കാൻ സൈബർ സഖാക്കൾ തയ്യാറാക്കിയ പോസ്റ്റിൽ ലൈംഗിക ന്യൂനപക്ഷങ്ങളോടുള്ള അവരുടെ നിലപാട് പുറത്തുചാടി. വിഷയത്തിൽ എം.ബി. രാജേഷ് എം.പി. ക്ഷമാപണം നടത്തുന്നതിലേക്കും കാര്യങ്ങളെത്തി. തിരഞ്ഞെടുപ്പ് വിജയത്തിനുശേഷം അതിന്റെ ആഘോഷങ്ങൾ തീരും മുൻപേ പാർട്ടി സംസ്ഥാന സെക്രട്ടറി കൊടിയേരി ബാലകൃഷ്ണൻ നടത്തിയ പരാമർശങ്ങൾ സഖാക്കളുടെ നിലപാടുകളുടെ സത്യസന്ധത പരിശോധിക്കാനുള്ള ഉരകല്ലായിരുന്നു. കെ.എം.മാണി ഉൾപ്പെടെയുള്ളവരുമായി സഹകരിക്കാൻ സി.പി.എം. തയ്യാറാണെന്നായിരുന്നു

കോടിയേരി പറഞ്ഞത്. മുൻപ് മാണിക്കെതിരെ EnteVaka 500 എന്ന ഹാഷ്ടാഗ് ക്യാംപയിൻ ഫേസ്ബുക്കിൽ നടത്തിയ ഓൺലൈൻ പോരാളികൾ നിശ്ശബ്ദത കൊണ്ട് ടൈംലൈൻ നിറച്ചു. അവിടെ മാത്രമല്ല അവസരം കിട്ടുമ്പോഴെല്ലാം നിശ്ശബ്ദരാകാൻ അറിയാവുന്ന കേഡറുകളാണ് കേരളത്തിലെ സി.പി.എം. ട്രോൾ ആർമി ഭോപ്പാലിൽ എട്ടു തടവുകാരെ ശിവരാജ് സിങ് ചൗഹാന്റെ പോലീസ് വെടിവച്ച് കൊന്നപ്പോൾ മൂർച്ചയേറിയ വാക്കുകളുമായി വന്നവർ നിലമ്പൂരിൽ പിണറായി വിജയന്റെ പോലീസ് രണ്ട് മാവോയിസ്റ്റുകളെ വെടിവെച്ച് കൊന്ന പ്പോൾ മൗനികളായി. പിണറായി വിജയൻ ഭോപ്പാൽ സന്ദർശിച്ചപ്പോൾ വേണ്ടത്ര സുരക്ഷയൊരുക്കാതിരുന്ന പോലീസ് നടപടിയിൽ പ്രതിഷേധിക്കാൻ മധ്യപ്രദേശ് മുഖ്യമന്ത്രിയുടെ ഫേസ്ബുക്കിൽ പൊങ്കാല നടത്താൻ ഒരു സൈബർ സഖാവ് പരസ്യമായി ആഹ്വാനം ചെയ്തു. അസഭ്യം നിറഞ്ഞവയുൾപ്പെടെ നൂറു കണക്കിന് കമന്റുകളാണ് മണിക്കൂറുകൾക്കകം ശിവരാജ് സിങ് ചൗഹാന്റെ പേജി ലെത്തിയത്. യു.എ.പി.എ. കേസുകളുടെ പേരിൽ പിണറായി വിജയന്റെ പോലീസ് നയം വിമർശിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ ന്യായീകരണങ്ങൾ നിരത്താനും സംഘടിതമായിത്തന്നെ ഇവരെ കാണാമായിരുന്നു.

അവരവരുടെ ഭാഗം ന്യായീകരിക്കുകയോ ലാഭം ഉറപ്പിക്കുകയോ ചെയ്യാനായി സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളെ സമീപിക്കുന്നവരുടെ എണ്ണം നാൾക്കു നാൾ വർധിക്കുകയാണെന്ന് ലോകമെങ്ങും നിന്നുള്ള റിപ്പോർട്ടുകൾ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

പങ്കുവയ്ക്കപ്പെടുന്ന വിവരങ്ങളിലെ പതിരുകളുടെ എണ്ണവും ഇതോടെ വർധിക്കുന്നു. വാസ്തവങ്ങളെയും നുണകളെയും വേർതിരിക്കുന്ന ഒരു അരിപ്പ സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിൽ സ്ഥാപിക്കലാണ് പരിഹാരമാർഗം. സ്വതന്ത്ര

മാധ്യമസ്ഥാപനങ്ങളായിരുന്നു മുൻപ് ഈ അരിപ്പയുടെ ധർമം നിർവഹിച്ചിരുന്നത്. പരിശീലനം സിദ്ധിച്ച ജീവനക്കാരുടെ സഹായത്തോടെ ഇതിനുള്ള സംവിധാനം അവർക്കുണ്ട്. ജനക്കൂട്ടങ്ങളും പാർട്ടി കേഡറുകളും ഭരണകൂടം വിലയ്ക്കെടുത്ത ടെക്കികളും സോഷ്യൽ മാധ്യമങ്ങളിലൂടെ ആ ജോലി ഏറ്റെടുത്തിരിക്കുന്നു. വിവരങ്ങളുടെ കുത്തൊഴുക്കിനിടയിൽ നിന്നും വസ്തുതകൾ കണ്ടെടുക്കുന്നതിന് വരുംകാലങ്ങളിൽ കൂടുതൽ ജാഗ്രത പുലർത്തേണ്ടിവരും എന്നതാണ് ഇത് നൽകുന്ന സൂചന.

മാതൃഭൂമി ആഴ്ചപ്പതിപ്പ്,

12-18 മാർച്ച് 2017

For affordable Stents

The fixing of ceiling prices for stents is much delayed and is at best a piecemeal intervention in a health-care industry that continues to remain unconscionably unregulated.

T.K. Rajalakshmi

ON February 16, while addressing an election rally at Hardoi, Uttar Pradesh, Prime Minister Narendra Modi announced that the government had succeeded in capping the prices of cardiac stents to make them affordable for all. The announcement came in the context of the National Pharmaceutical Pricing Authority (NPPA) fixing ceiling prices for the two main categories of cardiac stents on February 13, ensuring a drastic reduction in the .markup rates to the end-consumer. The ceiling prices that include the cost of production and a trade margin are valid for a period of one year.

While the move has been welcomed by those in public health, the timing is not entirely above suspicion. It took more than two years for the prices to be brought down to affordable levels and that, too, after a Delhi High Court order as far back as on February 25, 2015, directing the government to include coronary stents in the National List of Essential Medicines (NLEM).

A cardiac stent is made typically of a metal mesh in the form of a small expandable tube to treat weak and narrowed arteries. The process of implanting a stent involves no major incisions in the procedure of angioplasty. Stents are drugs under the Drugs and Cosmetics Act, 1940.

The NLEM 2015 was notified on December 2015, but only in July 2016 were coronary stents included in the NLEM. The government set up a subcommittee to consider the essentiality of placing coronary stents in the NLEM, which submitted its report in April 2016.

But it was only on December 21, 2016, a full five months after the inclusion of coronary stents in the NLEM, that the Department of Pharmaceuticals notified coronary stents as part of Schedule I of the Drug Price Control Order,2013, paving the way for the NPPA to fix the ceiling price of stents, Within one and a half months, the exercise was done. Bare metal stents

(BMSs) were to cost not more than Rs.7,260 a unit, and the maximum price of a drug-eluting stent (DES) was to be Rs.29,600. Of the 52 stent manufacturers who submitted their prices, the rates of only nine were found to be above the ceiling price for the DES, it was reliably learnt.

UNETHICAL MARKUPS

The NPPA in its February 13 order observed that "huge unethical markups at each stage in the supply chain" resulted in "irrational, restrictive and exorbitant prices in a failed market system driven by information asymmetry between the patient and doctors and doctors pushing patients to financial misery". All retailers and dealers were required to display their price lists given by the manufacturer or the importer in a conspicuous area on their premises; hospitals, nursing homes and clinics were also required to mention the cost of a stent along with its brand n.ame, names of the manufacturer! importer in their billing to the patients. However, at the retail end, hospitals charged astronomical amounts as the costs incurred in making medical devices were distributed across the supply chain of manufacturer, distributor and retailer.

"The NPPA basically exposed the difference between the prices at which stents were given to hospitals and the rates charged from the patients. The hospitals have been showing extra expenses by putting the MRP [maximum retail price] in their books," said G.S. Grewal, former president of the Punjab Medical Council.

Stent manufacturers were reluctant 'to include stents in the price control list, arguing that drugs and medical devices could not be put in the same category and that the costs of procedures had to be considered. Their main argument was that price controls would be inimical to intergenerational advancement in stents 'and manufacturers would be compelled to produce stents with reduced advantage. The argument was that cardiovascular diseases (CVDs) were on the rise and a leading cause of morbidity and mortality in India. Some 25 per cent of overall mortality in India was attributed to CVDs, with coronary artery disease (CAD) the most common CVD, accounting for 90 to 95 per cent of the deaths. In India, the prevalence was higher in the under-70 age group compared with the West. A report of the National Commission on

Macroeconomics and Health estimated the number of CAD patients at 61.5 million in 2015; of them, 23 million were estimated to be under 40.

According to the National Interventional Council (NIC) registry, 2015, a total of 3,53,346 procedures were performed and 4,73,000 stents were implanted. Some 95 per cent were DESs; 2 per cent were BMSs; and 3 per cent were biovascular scaffolds. The data also showed a progressive increase from 2010 to 2015 in the number of centres performing the procedures and in the number of coronary interventions made. But the rates charged for stent procedures ranged from Rs.23,000 at Central Government Health Scheme (CGHS) hospitals to over Rs.2 lakh in private hospitals, which put them out of the reach of the common people. In 2015, the out-of-pocket expenditure for Percutaneous Coronary Intervention procedures was reported to be 41.38 per cent of the total expenditure, of which government support and private insurance companies accounted for 42.87 per cent and 17.75 per cent respectively.

As for variable pricing for differing categories in the DES, the sub- committee accepted the superiority of DES types over BMS types, but it was categorical that there was no definite superiority among currently available metallic DES types in terms of their clinical outcomes of mortality and myocardial infarction (heart attack).

HIGH COURT INTERVENTION

It took a High Court order to get the government moving. Birender Sangwan, an advocate, petitioned the Delhi High Court in 2014 after his relative had to pay an exorbitant amount for a stent in a private hospital. Sangwan's plea was that the exorbitant stent prices were discriminatory and prejudicial to a large number of people. While coronary stents became a part of the NLEM in 2016, their prices were not fixed. The NPPA, an organisation set up in 1997 under the Department of Pharmaceuticals and committed to ensuring' affordable drug pricing, was seized of the matter as the issue had been raised at a State Drugs Controllers' meeting a few years ago. The State Drugs controller of Odisha had in a 2014 letter recommended control over the prices of stents under the Drug Price Control Order (DPCO) of 2013. On the basis of a market survey,

it was submitted that the price to the distributor, MRP, price to hospital and selling price to patient of various medical devices, including stents, showed huge margins to distributors and hospitals. The Commissioner, Food and Drug Administration, Maharashtra, had also, in September 2014, requested the NPP A to fix the MRP for 14 medical devices including cardiac stents. While the scheduled drugs for price control were listed in the NLEM and incorporated in the first schedule to the DPCO 2013, the non-scheduled drugs were also monitored by the NPP A from time to time to ensure that the 10 per cent ceiling (on prices) mandated by the DPCO 2013 on a year-to-year increase in the MRP was not violated.

MATTER OF LIFE AND DEATH

The issue of drug pricing makes the difference between life and death for the majority in this country. Unlike in China, where stents are indigenously produced, three-fourths of the stents in India are imported and manufactured by multinationals. In 40 per cent of the cases, the expenses involved are met out of pocket.

According to an NPP A report on stents, the number of cardiac interventions had grown manifold in the past decade, from 40,000 in 2006 to 2,62,349 in 2013. The report also noted that coronary atherosclerotic, heart disease (CAHD) was the most common form of CVD in the country and afflicted around 32 million people with a mortality rate of 1.6 million in a year. “Angioplasty procedure is very common these days but the high cost of cardiac stents is a major cause of concern, as it seriously affects the ability of the common man to access it,” stated the report.

The NPP A requested the National Health Systems Resource Centre (NHSRC) to assess the cost effectiveness of the BMS and the DES types. The NHSRC survey concluded that the cost-effective price for the BMS could be Rs.19,000 and that of the DES, Rs.28,000, and found the MRPs to be exorbitant. The bulk of the stents were imported, but the MRPs were found to be 10 times that of the landed cost (L.C.). Three market leaders, Abbott Vascular, Medtronic and Boston Scientific, accounted for nearly 60 per cent of the market share of stents in the country. The survey showed that in the case of Abbott alone, the difference between the

L.C. and the price to distributor (PTD) ranged between 68 per cent and 140 per cent across different brands, while the difference between the PTD and MRP ranged between 72 and 400 per cent. The gap between the L.C. and the MRP ranged between 294 per cent and 740 per cent. The same company made the supply to the CGHS at a margin of just 100 per cent to 200 per cent. In the case of Medtronics, the survey found that the margin between the L.C. and the MRP ranged from 498 per cent to 854 per cent. In the case of Boston Scientific, the margins between the L.C. and the MRP ranged from 464 per cent to 1200 per cent, according to the NHSRC survey.

A quotation for the Boston Scientific Range of Products submitted by a distributor to a hospital in Amritsar (a copy is available with *Frontline)* showed that the price for the DES in various categories to the hospital ranged between Rs.32,000 and Rs.75,000, whereas the MRP for the same ranged from Rs.l,50,000 to Rs.l,65,000. Another quotation submitted by a distributor for Abbott Vascular (also available with *Frontline)* to the same hospital for the Abbott product, Xience Xpedition Everolimus Eluting Coronary Stent, pegged the distributor rate at Rs.82,000 while the MRP was Rs.l,40,000. Two other stent brands were also listed with distributor-to-hospital rates at Rs. 50,000 and Rs.32,000 respectively and MRPs at Rs.l,15,000 and Rs.40,000 respectively.

The NPPA report mentioned earlier noted there was an “unreasonable markup in the final cost to the patient.”. It noted that there was a common perception, not clinically validated, that imported stents were superior to those made in India. But many hospitals, it said, including government hospitals, were creating categories on the basis of country specific regulator approvals such as a United States Food and Drug Administration-approved DES or a European-marked DES or even a Drug Controller General of India (DCGI) approved stent in their tenders. This encouraged the perception that products approved by a particular regulator were superior, going by the price band. “ This is typical of the pharma sector where higher price is confused with higher quality, “ observed the NPPA report.

More than 50 coronary stent manufacturers, including some of the leading names in the industry, nine industry associations and four public health organisations were asked to submit their representations on stent pricing. The NPPA worked out the probable minimum and maximum prices that could be charged at every stage in the chain of distribution, factoring in margins as well. The minimum rates clearly indicated that there was a possibility of fixing prices at those rates. These were stiff enough for the consumer, but the maximum ceiling prices that were fixed were found to be exorbitantly high. For instance, the minimum MRP that could be charged for the two categories of stents was Rs.25,000 and Rs.40,000 respectively, while the maximum was Rs.75,000 and Rs.l,98,000 respectively. The maximum trade margins that were worked out from the hospital to the patient ranged from 436 per cent to 654 per cent for the BMS and the DES respectively. The maximum trade margin from the distributor to the patient was more than 1,026 per cent for the BMS and about 892 per cent for the DES. Interestingly, the NPPA calculated on the basis of industry data that the maximum cost of production for the BMS and the DES was less than Rs. 10,000 for domestic manufacturers, while the landed cost for the imported DES was not more than Rs.40,820 and Rs.16,749 for the BMS.

For imported stents, the maximum MRP charged for the BMS was Rs.50,000 and Rs.l, 98,000 for the DES. “Imagine a situation where a young man brings his 50-year-old father to a hospital with a heart condition and is recommended an angioplasty. The hospital advises him to go for quality and suggests a range of stent prices. The patient and his family in such circumstances would rather not argue with the hospital and leave it to the hospital to take the best option. In that process, the patient ends up spending astronomical amounts. Remember the man is only 50 years of age. These are the kind of psychological pressures that are put on people,” said P.N. Subramaniam, secretary of the Federation of Medical and Sales Representatives Associations of India (FMRAI).

The rates of stents differed on the basis of their size, but medical representatives that *Frontline* spoke to said the variation was minimal. They also said that hospitals bought them at prices far lower than the MRP. The average cost to the distributor was Rs.20,000, while the

hospital paid Rs.25,000. The hospital and doctors then decided the selling. price. Some hospitals sold them for around Rs.60,000 and some for Rs.1.5 lakh. The profit and commission to the hospital and the doctor came from this amount. “The product is kept in the Cath lab, and the doctor takes it and uses it. Patients and their families never come in contact with the product. This open pricing is an issue in all devices,” said Subramaniam. He quoted other instances as well, The Foley’s catheter, an instrument used to drain urine from the bladder, has an MRP of Rs.I00 to Rs.270 though hospitals buy it for Rs.30. Urine poly bags are also bought by hospitals at Rs.40 while the MRP ranges between Rs.120 and Rs.180. He cited another example of a life-saving injectible antibiotic called Meropenem: while the selling rate to institutions ranges from Rs.300 to Rs.700 , the MRP ranges from Rs.600 to Rs.2,496. He lamented that there was no pricing policy that worked on the basis of the cost of production.

DEMANDS FOR AFFORDABLE PRICING

The All India Drug Action Network (AIDAN), the Jana Swasthya Abhiyaan, the Alliance of Doctors for Ethical Healthcare and the Third World Network have demanded that the ceiling prices fixed by the NPPA should meet the objective of ensuring true affordability and should be fixed “on the basis of CGHS reimbursement rates”. The CGHS rate was around Rs.23,625. They said that the NPPA data revealed that by the time the patient got the stent, the increase in the original cost (of production) was often in the range of 1,000-2,000 per cent.

They exhorted the government not to succumb to pressures from the industry or the medical establishment. They also urged the Medical. Council of India to investigate the professional misconduct of doctors and called for a legally binding code for the marketing of health products including devices, a demand that the FMRAI has also raised.

Drug pricing is at the heart of health-care access. It is significant that the NPPA is a part of the Department of Pharmaceuticals and not the Ministry of Health, which it ideally should be under. Regulation of the prices of essential medicines was itself in danger of getting wound up following deliberations in the NITI Aayog. The apprehensions were somewhat set to rest following

an assurance from the Union Minister of Chemicals and Fertilizers Ananth Kumar, reports of which appeared in sections of the media. The Medical Technology Association of India has expressed its disappointment with the capping of stent prices and demanded the involvement of the Medical Technology Assessment Board in the exercise.

It has been the consistent plea of public health activists and experts that determining the prices of essential drugs cannot be left to the market but should be based on the cost of the production. The NLEM confines itself only to the treatment cost of medicine and not other attendant costs that are added on to the overall treatment. These expenses charged by hospitals are still largely out of control.

At present, only 18 per cent of the domestic market is under price control, leaving several life-saving drugs, including patented ones, out of the control mechanism. Even the price controlled drugs are often very expensive, with manufacturers enjoying high margins. The practice of fixing ceiling prices had a marginal impact on reducing the prices of the medicines.

From 1979 onwards, a cost-based system of pricing came into effect which factored in the cost of raw material and the cost of conversion, including a margin. This system was replaced by a market-based system by the Drug Price Control Order, 2013, a gift of the United Progressive Alliance government. According to a representation made by AIDAN to the Supreme Court in an ongoing case on drug pricing, the market based pricing formula calculated the ceiling price as a simple average of prices of all brands that have equal to or more than 1 per cent of the market share after adjusting for the retailers' commission. There were more brands selling at higher prices than at lower prices, so the simple average also turned out to be high, it said.

PIECEMEAL APPROACH

The delay in fixing the price of stents has been inexplicable. But a piecemeal approach would have a piecemeal outcome. Probir Das, the CEO of Terumo, a multinational medical device manufacturing company, told *Frontline* that the new pricing mechanism would hurt the industry. Reduced prices did not mean that patients would no longer be made to go for

unnecessary stenting, a trend that has been of concern internationally. "Companies will stand to lose between 40-50 per cent of revenue. People who can afford to buy the latest generation stents will not be able to buy them. It would have been better to go after hospitals that were making huge markups," he said..

Sulagna Chattopadhyay, Editor-in-Chief of *Geography and You*, who petitioned the Rajya Sabha committee on petitions for the regulation of stent prices and other medical devices, said the cost of importing stents was one-third of what was charged from the patients. She told *Frontline* that there should be a cap on the procedure charges and that an audit of stents sold could bring out the nexus between the hospital-industry and doctor.

A regulatory framework is required for every stage of treatment in order to ensure affordable and equitable health care. The overal1 expenditure on health as a proportion of the gross domestic product is still very low and much of health care continues to be in the largely unregulated private sector. The stent price regulation, therefore, is a piecemeal intervention at best.

FRONT LINE,
17 March 2017.

Wicked loans & bad banks

C.P. Chandrasekhar

A trail of defaults is ensuring that the high NPA ratio of banks is not stabilising as the RBI expected it would once assets misclassified as restructured and standard are recognised as non-performing.

The crisis created by non-performing assets (NPAs) on the balance sheets of commercial banks, especially those in the public sector, does not go away. It only intensifies. An environment that triggered large inflows of foreign capital and a surge in credit after 2003 encouraged banks to explore new areas and terms of lending, which are responsible for the large exposures that are now turning bad. Having encouraged that environment with its policies, the government pretended that the problem was not serious enough to warrant emergency action. The reason was that it wanted to do the impossible: resolve a big problem with little money. But now time. seems to be running out.

Data for all banks (public and private) relating to December 2016, compiled by Care Ratings (reported in *The Indian Express*, February 20) point to a 59.3 per cent increase in NPAs over the previous 12 months to Rs.6,97,409 crore. That amounts to 9.3 per cent of their advances, compared with an NPA to advances ratio of 3.5 per cent at the end of 2012. The annual increment in the NPA ratio, which stood at around one-half of a percentage point in the years ending December 2013 and December 2014, rose rather sharply to 1.6 percentage points and 3.3 percentage points respectively in the years ending December 2015 and December 2016.·

One reason for the acceleration in NPA growth is the more stringent conditions imposed in 2015 regarding recognition of assets as non-performing. Realising that postponing bad debt recognition could result in the accumulation of stressed assets in bank balance sheets sufficient to create a systemic problem, the Reserve Bank of India (RBI) instituted an asset quality review in 2015 to reclassify assets and reverse the practice of treating all restructured assets as standard assets.

Once stressed assets are formally recognised as non-performing, the requisite provisions are set aside at the expense of short-term profitability, the banks are recapitalised, and credit growth will see a revival, it was argued.

The problem is that this is not happening because a large number of projects to which money had been lent during the boom period that preceded 2011-12, when investment rates rose sharply, were not ones to which the banking system should have been exposed. As these projects are all entering the period when they find themselves unable to service their debt, loans are turning non- performing in quick succession. This trail of defaults is ensuring that the NPA ratio is not stabilising, once assets misclassified as restructured and standard are recognised as non-performing, as the RBI expected it would. More assets are turning bad.

As the *Economic Survey 2016-17* recognised, in normal circumstances this would have threatened the banks concerned with insolvency, perhaps triggered a run on the banks, forced their closure and even precipitated a systemic crisis. India is fortunate that a large part of its Banking system is owned by the government.

According to the Care Ratings figures referred to earlier, 24 PSBs accounted for 88.2 per cent of the total NPAs with the public and private banks.

Their NPA ratio stood at 11 per cent at the end of 2016, indicating that they have a disproportionate share of bad loans in total advances.

According to the *Survey*, since there is the belief that these banks have the backing of the government, which will keep them afloat, the bad loan problem has not, as yet, become a systemic crisis.

DIFFICULT FOR BANKS

Unfortunately, matters are not all that simple. First, the situation in some of the PSBs is much worse than the average NPA figure suggests. Five of them have NPA ratios above 15 per cent. Second, constrained by its ideological adherence to "fiscal prudence" and stringent deficit targets, the government's appetite for recapitalising these banks is waning. Spending on projects

or welfare schemes appeals to voters, funnelling money into banks does not, especially when they seem not to have exercised due diligence. This leaves the option of getting the banks to make do with whatever money the government gives them, and supplementing that with recovery of some part of the loans that are non-performing.

Recovery is a possibility because the bad assets accumulated in the course of the lending boom after 2003 were concentrated in large loans to the corporate sector. As of March 2016, large borrowers (with liabilities of Rs.5 crore and above) accounted for 58 per cent of scheduled commercial bank advances and 86.4 per cent of gross NPAs. The top 100 borrowers accounted for 16 per cent of total advances and 22.3 per cent of gross NPAs. Indeed, the gross NPA ratio of the top 100 borrowers rose from just 3.4 per cent in September 2015 to 22.3 per cent in March 2016, with the reclassification of restructured assets.

Unfortunately, the focus of the government and the RBI is on finding ways in which banks can help revive the large business groups, rather than how banks can recover their dues and beef/up their balance sheets. According to RBI data, the rate of recovery of NPAs of scheduled commercial banks through various channels (Lok Adalats, Debt Recovery Tribunals and the Securities and Reconstruction of Financial Assets and Enforcement of Security Inter est (SARF AESI Act) has fallen from 22 per cent of amounts involved in cases referred to these channels and being considered by them as of March 2013 to 10.3 per cent by end March 2016. The referred cases themselves exhaust only a small proportion of aggregate NPAs in the system. In fact, actual recoveries constitute only a small proportion of the reduction in NPAs.

In 2012, actual recoveries accounted for 34.4 per cent of NPA reduction, “upgradation” (from NPA status) accounted for 34.5 per cent and comprornises/write-offs for the remaining 31.1 per cent. In 2015, these figures stood at 32.6 per cent, 26 per cent and 41.5 per cent respectively. Write-offs are rising from already high levels.

FAILURE TO RECOVER

This failure to recover money lent to top corporates has been accompanied by an effort to sell off assets.to private Asset Reconstruction Corporations (ARCs) who could acquire NP As at a negotiated discount. They make an upfront payment of as low as 5 per cent of the sums due, with the balance covered by security receipts accepted by the banks from the ARCs, which need to be redeemed only when the ARCs manage to sell the assets concerned. Thus, the ARCs were being contracted to recover a small percentage of the total NP A value, with their fee depending on the difference between the acquisition and sale price. The result is that when the discount on NP As sold by banks was sought to be reduced, the volume of NPAs sold came down.

It is in this context that the *Economic Survey's* case for the creation of a Public Sector Asset Rehabilitation Agency (PARA) has to be assessed. In the *Survey's* view: "Cash flows in the large stressed companies . have been deteriorating over the past few years, to the point where debt reductions of more than 50 per cent will often be needed to restore viability.

The only alternative would be to convert debt to equity, take over the companies, and *then sell them at a loss"* [emphasis added]. So the point here is that instead of recapitalisation the banks, the government should recapitalise the companies at taxpayers' expense.

The Finance Ministry's claim is that this is necessary because the companies cannot share any of the blame for their current position: 'Without doubt, there are cases where debt repayment problems have been caused by diversion of funds. But the vast bulk of the problem has been caused by unexpected changes in the economic environment: timetables, exchange rates, and growth rate assumptions going wrong," the *Survey* argues. This unabashed call for subsidising private sector losses comes at a time when the government claims it does not have enough money to recapitalise the banks.

Government and RBI spokespersons have recommended that public sector banks should sell new equity and dilute government stake to strengthen their capital base. But if banks are not recapitalised, there may not be many buyers for their equity. Meanwhile, the Finance Ministry has suggested making transfers to the private sector through a roundabout scheme that helps write off their debt.

In the midst of this, the newly appointed RBI Deputy Governor Viral Acharya, rumoured to have been hired for his advocacyofbad banks (a title he now says he dislikes), has floated a restructuring strategy which combines all the old ideas and has little new in it. It includes restructuring of loans if the restructured asset is viable, sale of some assets with reasonable economic value to a Private Asset Management Company, sale of other assets to a (quasi-government?) National Asset Management Company, and recapitalisation of banks through sale of equity ("private capital raising"), asset sales and mergers. When a policy package claims to do a little bit of everything, there is reason to be worried. That could be a way to implement what may be the worst elements of the package, with the rest being the smokescreen to conceal the core objective.

FRONTLINE,

17 March 2017.

Stellar feat

ISRO puts 104 satellites into orbit in a single launch, in itself an achievement, but the real challenge was to release them in a redetermined sequence and time frame, ensuring that they did not collide .

T.S. Subramanian

At a press conference in Sriharikota after the Polar Satellite Launch Vehicle (PSLV-C37) put 104 satellites into orbit on February 15, A.S. Kiran Kumar, Chairman, Indian Space Research Organisation (ISRO), emphasised that the mission was not aimed at creating a record. "It is not about setting records. It is primarily about improving our capability to maximise our returns," he said. He explained how the decision to put 104 satellites into orbit came about . .'We had excess capacity (in the PSLV). This was effectively used to put small satellites into orbit. This is a timely effort. We are trying to maximise our resources."

The four-stage PSL V, which has had 38 successful missions in a row, including the one on February 15, can put satellites totally weighing 1,350 kilograms into orbit. The PSLV -C37's primary aim was to put a Cartosat-2 series satellite weighing 714 kg into orbit. Besides, it was to put into orbit two ISRO nanosatellites, INS-lA weighing 8.4 kg and INS-IB weighing 9.7 kg. So, the vehicle had "excess capacity", that is, it could carry more satellites into orbit.

When the United States, Israel, Kazakhstan, the Netherlands, Switzerland and the United Arab Emirates approached Antrix, the commercial wing of the Department of Space, for putting their nanosatellites into orbit, ISRO readily agreed. It meant revenue generation-Antrix would charge these countries for putting their satellites into orbit.

That was how the PSL V -C37 carried 96 nanosatellites from the U.S. and one each from Israel,Kazakhstan, the Netherlands, Switzerland and the UAE. These 101 nanosatellites together weighed 645.9 kg. Thus, the total weight of all the satellites carried on board the PSLV-C37 was

1,378 kg. Kiran Kumar gave a perspective to the mission: ‘’Today, more and more small satellites are being realised. Many times they have to wait for a launch vehicle [to put them into orbit].... So, we put into orbit as many small satellites as possible from this .... The real challenge was to put them into orbit within the time frame demanded by the customers.”

If the media in general celebrated the success of the mission in putting 104 satellites into orbit from a single vehicle, some online columnists derided it as needless “chest-thumping”. But what actually mattered was the complexity involved i·n putting so many satellites into orbit in a sequence and ensuring that they did not collide.

ISRO’s top brass explained how they did it. K. Sivan, Director, Vikram Sarabhai Space Centre (VSSC), Thiruvananthapuram, said, “Even to separate one satellite from the vehicle is complex, to put 104 satellites into orbit was not an easy job.” All the 104 satellites had to be put into orbit in just 600-odd seconds’ before the vehicle reached the South Pole, Sivan said, After India’s Cartosat-2 series satellite INS-IA and INS-IB were put into orbit one after another, the remaining 101 were shot into orbit in “sets” or in pairs separated at a 180 degree angle, he said.

After a smooth countdown, the 44.4 metre tall PSLV-C37 XL version, weighing 320 tonnes and equipped with more powerful strapon booster motors than the normal version, lifted off. 9.28 a.m. from the first launch pad at the Satish Dhawan Space Centre at at Sriharikota.

The fourth stage of the vehicle broke free about 16 minutes and 48 seconds after lift off and Cartosat-2 was injected into orbit at 17 minutes and 30 seconds from blast-off. Then INS-1A and INS-1B separated at 17 minutes and 39.80 seconds and 17 minutes and 40.30 seconds respectively.

The first pair of nanosatellites separated at 18 minutes and 32:80 seconds and the last pair was put into orbit at 28 minutes and 42.80 seconds from lift-off Thus, in a span of 10 minutes, all the 101 nanosatellites were fired from the vehicle’s fourth stage in a sequence, ensuring that they did not collide. At about 29 minutes into the mission carne the announcement from the Mission Control Centre: “Separation of 104 satellites confirmed.”

NOVEL SEQUENCING

According to Kiran Kumar, the challenge lay in accommodating so much of mass [of the satellites] in the fourth stage of the vehicle and releasing them in a manner that they would not collide not only at their time of release but during their life in orbit. So, a novel sequencing system was adopted. The 101 nanosatellites were housed in quad packs, each ac commodating four nano satellites. The quad packs are box-ike structures and once they are ejected from the vehicle’s fourth stage, a door slides open in each pack and the four nanosatellites are fired into orbit in pairs in opposite directions, The gap between two pairs of satellites. being put into orbit was about four to 12 seconds. “This depended on the direction and the velocity with which each of the satellites was put into orbit,” said Sivan.

PSLV-C37 Mission Director B.Jayakumar called it “a highly mission-intensive launch” with “a lot of complex manoeuvring” of the fourth stage.

M. Annadurai, Director, ISRO Satellite Centre, Bengaluru, which built the Cartosat-2 series satellite and INS-lA and INS-lB, said ISRO had put multiple satellites into orbit using a single vehicle in earlier missions and “the same was multiplied now by a number” and the satellites had to be separated at the correct intervals. “From the launch vehicle point of view, it is the mass that matters. From the separation point of view, only the number [of satellites] goes up. They should not collide. For that there is a proper orientation of the vehicle,” he said. The satellites were ejected at different timings, orientation and velocity. Annadurai added, “We separate the satellites in a very controlled way.”

An article called “ The unique triumph of PSLV-C37 ” on the ISRO website said: “ The large number of satellites in this mission demanded adopting innovative approaches in satellite accommodation and mission design”.

“The next requirement was managing the safe separation of these large number of satellites within the constraints of limited visibility duration of ground stations and maintaining a safe distance between the separated satellites over a longer period of time”.

“This was managed by designing a unique sequencing and timing [system] for separating the satellites and with complex manoeuvring of the PS4 stage to which the satellites were attached.

The separation sequence, direction and timing were finalised based on extensive studies to ensure safe distances among the 105 objects (including the PS4 stage) in orbit....

"The next major requirement was to ensure reaching the separation command from the launcher to respective satellites, honouring the pre-defined sequence, which involves a complex electrical wiring scheme. Any error in the wiring may result in the release of the wrong satellite, leading to an undesirable situation of collision between them.

"Another feature in this mission was capturing all the separation events of the vehicle stages and the 104 satellites using a comprehensive video imaging system onboard.

"Meticulous planning was done at the launch complex, the SDSC at Sriharikota for assembling and handling of all satellites' preparation .... "

The imagery sent by the Cartosat-2 series satellite will be used for mapping applications, monitoring coastal land use and regulating the use, road networking, creation of land-use maps and detecting changes on land such as man-made features and so on.

Building INS-lA and INS-IB at the ISRO Satellite Centre was an important initiative because the satellites were very small and each carried several payloads. ''This is a rerriarkable achievement," said Annadurai.

The INS bus could be used by universities and industries to build their own satellites. The bus would provide an opportunity to universi ties and research and development. laboratories to carry their innovative payloads.

NEXT, GSLV-MK III

With this innovative mission behind it, ISRO is now looking forward to the maiden lift-off of its gigantic Geosynchronous Satellite Launch Vehicle,the GSLV-Mark III, in the second half of April 2017. It weighs 640 tonnes and is the heaviest and most formidable launch vehicle built by ISRO so far. The three stage vehicle is 44 metres tall and features an indigenously designed and built cryogenic stage, which will be powered by 25 tonnes of liquid oxygen and liquid hydrogen. The rocket's configuration comprises two solid strap-on booster stages called S~200, each with

a capacity to hold 200 tonnes of solid propellants; a liquid core stage called L-110, which will hold 110 tonnes of liquid propellants; and the cryogenic upper stage called C-25, which uses 25 tonnes of cryogenic propellants.

P.V. Venkitakrishnan, Director, ISRO Propulsion Complex (IPRC), Mahendragiri near Nagercoil, Tamil Nadu, was upbeat on February 17 after the cryogenic stage, C-25, fired for its full flight duration of 640 sec- onds at the IPRC complex. This is a major milestone before the GSLV- MK III lift-off from Sriharikota. After the successful firing, which began at 5 p.m., Venkitakrishnan told *Frontline* from Mahendragiri: ‘’This was a qualification test, a stage test. We will analyse the results of the test and if no fine-tuning is required, the flight cryo stage will move to Sriharikota in two weeks and the GSL V - MK III launch will take place in the sec- ond half of April. The two strapon booster stages and the liquid core stage have already reached Sriharikota.”

The GSLV-MK III will put into orbit a communication satellite called GSAT-19E, weighing about 3.2 tonnes and built by ISRO Satellite Centre.

Said Venkitakrishnan: “GSLV- MK III is fully designed and developed in India. It is a 100 per cent Indian product.”

FRONTLINE,
17 March 2017.

Closely Watched Trains

(A review of the book 'India's Railway Man' by Rajendra Aklekar)

An able administrator, Sreedharan was a stickler for integrity, efficiency and good business practices. This non-eulogistic account serves us well.

Sunil Bahri

Of the causes attributed to India's limited success in sustaining development and alleviating poverty, despite seven decades of stable democracy, the one that finds resonance in most discourses is its poor public administration. In particular, the apathetic, status quoist and corrupt bureaucracy is perceived as the toughest shackle on realising our true potential. Very few civil servants have managed to leave behind inspiring legacies. 'Metro Man' E. Sreedharan is one of these. We now have one more account of his *life-India's Railway Man* by Rajendra Aklekar, It relies upon conversations with the man himself and his friends and family, but Aklekar goes further and digs up government archives to verify facts.

By now, most know that Sreedharan steered first the Konkan Railway and then the Delhi Metro to fruition. What was remarkable was that they were completed on time, despite being complex engineering projects, entailing not only large financial outlays but also coordination between several central agencies and state governments.

A substantial part of this biography logs the details of these two projects. Despite his-respect for the man, Aklekar does not deify Sreedharan, His career follows the course of an average civil servant till he retired in 1990. There are frequent transfers, some challenges, some disagreements and some excitements. He is a devoted son and a loving family man. He rises by seniority to become a member of the Railway Board. All too familiar. His opportunity comes on retirement A railway minister passionate about the Konkan Railway line finds an enthusiastic

man in the railway board. Thus, when most enjoy the fruits of retirement, did Sreedharan begin his match-winning innings.

Again, Aklekar, and the conversations with Sreedharan, stay away from encomium. He used modern management practices and a lot of common sense. He built a team with caution, focusing on integrity, empowered his managers and created an environment of mutual trust with contractors, prompt payment of bills being accorded priority. He provided a clear and focused vision to deliver the highest standards adhering to time schedules within the budgeted costs. What helped in his accomplishments were his long stints at both the Konkan Railway and the Delhi Metro (unlike his frequent transfers' while in service). Autonomy enjoyed by his organisations enabled both technological and administrative innovation,. leading to better - outcomes, winning Sreedharan the confidence of the political leadership.

Most tales of entrepreneurship, including those from the Indian corporate world, are replete with far-more innovation and enterprise. There is also no dearth of persons with high integrity and- competence in the government. What is rare about Sreedharan is his ability to com bine technical competence with administrative acumen to realise not individual- excellence or glory, but build teams, institutions and models that collectively achieve the impossible and thrive even after the leader departs.

Sreedharan drew his philosophical and spiritual bearings from the Bhagawad Gita. His sense of karma and lack of attachment to either the project or its success were rooted in the Gita. He perceives this as the most critical factor in his success. It is ironical that the best outcomes are obtained when the dictum of detachment from outcomes is followed.

The key take away from the biography is clear: you don't have to be a Sreedharan to be a 'Metro Man', so to speak. Most civil servants would love to leave a legacy like Sreedharan and be so honoured and rewarded, but they would presume that you have to be extraordinary. This book establishes that with the basic values integral to our culture namely, integrity, hard work, professional excellence and commitment to society-each government manager can become a Sreedharan.

The key lesson for governance is that there is a need to seriously review the policy of transfer and postings of government managers, so that the long tenures that Sreedharan got post retirement are granted to officials still in service. Their tenures should be linked to the life cycles of projects, apart from providing them security. And retired and retiring people should be nudged to go find their Konkan Railway, for they have realised only a small fraction of their potentials yet.

The book is a must read for all civil servants. There are no startling revelations, there is no idolatry, there is no hero who knew all and achieved all. It is a story of a retired man embracing an opportunity and creating magic with simplicity, integrity and common sense. The book will also provide insight to students of transportation and urban development. We need more such inspiring tales.

OUTLOOK,
20 March 2017.

RESUME OF BUSINESS TRANSACTED DURING TENTH SESSION OF THE SIXTEENTH LOKSABHA

The Tenth Session of the Sixteenth Lok Sabha commenced on 16 November 2016 and concluded on 16 December 2016. The House had a total of 21 sittings spread over 19 hours and 26 minutes. The Session commenced at 11.00 A.M. on 16 November 2016 with the playing of the National Anthem. Thereafter, the Hon'ble Speaker, Smt. Sumitra Mahajan made reference to the passing away of Smt. Renuka Sinha, sitting member of the Lok Sabha; Smt. V. Jeyalakshmi, Shri Arif Baig, Shri P. Kannan, Shri Harsh Vardhan, Smt. Jayawanti Mehta, and Smt. Usha Verma, all former members. The Hon'ble Speaker also made references to the demise of Mr. Shimon Peres, former President of Israel on 28 September, 2016; King Bhumibol Adulyadej of Thailand on 13 October, 2016; and Pramukh Swami Shastri Narayan Swarup Das, head of Swami Narayan sect, a great scholar, saint and reformer on 13 August, 2016. As a mark of respect to the memory of the departed, members stood in silence for a short while and, thereafter, the House was adjourned for the day.

During this period, out of the 449 Starred Questions that were listed, 49 questions were answered orally; written replies to the remaining Starred Questions along with 5,060 Un starred Questions were laid on the Table of the House. In all, 124 matters of urgent public importance were raised by the members after the Question Hour and after completion of the formal business of the House. Members also raised 311 matters relating to their constituencies under Rule 377. Fifty Reports of the Departmentally Related Standing Committees (DRSCs) were presented in the House.

During the Session, the House was disrupted a number of times due to various reasons including demand of the opposition to discuss the issue of demonetization of currency notes under a Rule which entails voting, the issue relating to a hydro-power generation unit in Arunachal

Pradesh and the issue of Agusta Westland Helicopter deal.

On the issue of demonetization and its impact, several members sought to make some submissions on 28 and 30 November and again on land 5 December. The Minister of Home Affairs, Shri Rajnath Singh and the Minister of Parliamentary Affairs, Shri Ananth Kumar responded. The Minister of Finance, Shri Arun Jaitley also responded. A Short Duration Discussion under Rule 193 on the subject was raised by Shri A.P. Jithender Reddy on 5 December 2016 which was further taken up on 7 December. However, the discussion remained part-discussed.

You may recall that during the last Session an Inquiry Committee had been constituted to inquire into the improper conduct of Shri Bhagwant Mann, MP. The Committee had been granted extension of time up to the last day of the first week of the Tenth Session for presenting its Report. On 18 November, the Speaker made the following observation:

> "Hon'ble Members, may recall on 25 July, 2016, I had constituted a nine member Inquiry Committee to Inquire into the Improper Conduct of Shri Bhagwant Mann, MP who had videographed and posted critical footage of Parliament House Complex on social media website. The Committee has been granted extension of time up to the last day of first week of the current session for presenting its Report.
>
> I have since received a request from the Hon'ble Chairperson of the Inquiry Committee requesting for further extension of time of two weeks to present their Report.
>
> On due consideration of grounds and reasons stated, I have acceded to the request for extension of two more weeks time with effect from 19 November, 2016 for the Committee to present their Report.
>
> As earlier observed by me, in view of the seriousness of the matter Shri Bhagwant Mann, MP is further advised not to attend the sitting of the House until a decision is taken in the matter."

On 2 December, the Inquiry Committee was granted further extension of one

more week time to present its Report by 9 December 2016. The Report of the Committee was laid on the Table of the House on 8 December and on 9 December, Dr. Kirit Somaiya moved the following motion:

> "That this House having taken note of the Report of the Committee to Inquire into the Improper Conduct of a Member of Lok Sabha, accepts the findings and recommendations of the Committee that Shri Bhagwant Mann, MP has committed a highly objectionable act which is unbecoming of a Member of the House and that he may be suspended from the Membership of the House for the remaining period of the current session i.e. the Tenth Session of 16th Lok Sabha;
>
> That the House resolves that Shri Bhagwant Mann, MP may be suspended from the sittings of the House for the remaining period of the Session.

The motion was adopted by the House.

Dr. J. Jayavardhan, a member, made a submission on 18 November regarding abduction and harassment of Tamil fishermen by Sri Lankan Navy. Two other members associated themselves with the issue. The Minister of Parliamentary Affairs, Shri Ananth Kumar, responded to the issue. On 2 December, by way of submission, Shri Sudip Bandyopadhyay raised the issue of deployment of Army personnel around some Toll Plazas in West Bengal. The Minister of Parliamentary Affairs, Shri Ananth Kumar, responded to- the issue. The Minister of Defence, Shri Manohar Parrikar, also responded.

During the Session, the Committee on Estimates presented a Report on *'Structural Changes in the Budget Presentation'* on 9 December 2016. The Report concurred with the proposals of the Government of India to (i) merge Railway Budget with Union Budget; (ii) eliminate the classification of expenditure as Plan-Non Plan consequent to the abolition of Planning Commission; and (iii) rationalization of demand for grants subject to the safeguards/riders mentioned therein.

As many as 47 statements were made by Ministers on various important subjects under Rule 372. Some of these include Statements made by the Minister of Railways,

Shri Suresh Prabhu, regarding accident of Train No. 19321 Dn. Indore-Rajendra Nagar Terminal (Patna) Express between Pokhrayan and Malasa stations of Jhansi Division of North C ntral Railway on 20 November, 2016; by the Minister of External Affairs, Shri M.J. Akbar, on the Prime Minister's visit to Japan; and by the Minister of Science and Technology and Minister of Earth Sciences, Dr. Harsh Vardhan, regarding India International Science Festival (IISF -2016).

As regards Financial Business, Demands for Excess Grants (General) for the year 2013-14 and Supplementary Demands for Grants in respect of Budget (General) for the year 2016-17 were presented by the Minister of Finance, Shri Arun Jaitely on 7 December 2016. These Demands were discussed and voted in full on 8 December 2016 and the relevant Appropriation Bills were passed in the House the same day.

Coming to Legislative Business, ten Government Bills were introduced; one Bill, *as passed by Rajya Sabha,* was laid on the Table of Lok Sabha and four Bills were passed during the Session. Important bills passed during the Session included: The Taxation Laws (Second Amendment) Bill, 2016; and The Rights of Persons with Disabilities Bill, 2016, *as passed by Rajya Sabha.*

The Taxation Laws (Second Amendment) Bill, 2016, sought to give people an opportunity to pay taxes with heavy penalty rather than allowing people to find illegal ways of converting their black money, in the wake of the decision of the Government to denotify specified bank notes by providing for an alternative scheme namely, the Taxation and Investment Regime for *Pradhan Mantri Garib Kalyan Yojana,* 2016 (PMGKY).
The Bill also made some changes in the Income-tax Act to ensure that defaulting assessees are subjected to tax at a higher rate with stringent penalty provision.

The Rights of Persons with Disabilities Bill, 2016, as passed by Rajya Sabha, sought to give effect to the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities by providing various rights to the persons with Disabilities. The Bill provided

for increase in the number of types of disabilities from existing seven to twenty one and increase in reservation in vacancies in Government establishments from three per cent to four per cent. The Bill also provided for penalties for offences committed against persons with disabilities and also violation of the provisions of the new law.

As regards Private Members Business, no Private Members' Bill and no Private Members' Resolution could be taken up during the Session due to adjournment of the House.

During the Session, four newly elected members, Shri Pradan Baruah representing Lakhimpur parliamentary constituency of Assam, Shri Partha Pratim Ray representing Coochbehar parliamentary constituency of West Bengal, Shri Dibyendu Adhikari representing Tamluk parliamentary constituency of West Bengal and Shri Gyan Singh represe,nting Shahdol parliamentary constituency of Madhya Pradesh, took oath and signed the Roll of Members.

During the Session, the Speaker informed the House of receipt of resignation letters from Shri Tariq Hameed Karra, an elected member from the Srinagar parliamentary constituency of Jammu & Kashmir (17 October) and Captain Amarinder Singh, an elected member from the Amritsar parliamentary constituency of Punjab (23 November), resigning their membership of Lok Sabha and that their resignations had been accepted.

Apart from the obituary references made on the opening day, the Hon'ble Speaker also made reference to the passing away of Shri Ram Naresh Yadav, Shri N. Anbuchezhian, Shri P. V. Rajeshwar Rao, all former members. She also made reference to the passing away of Dr. M. Balamuralikrishna, renowned singer, composer and Carnatic musician on 22 November, 2016. The Speaker Lok Sabha, on 26 November, made a reference to the passing away of Fidel Castro, the former President of Cuba, who passed away on 25 November, 2016 in Havana, Cuba.

On 6 December, the Hon'ble Speaker made reference to the passing away of Selvi J. Jayalalitha, Chief Minister of Tamil Nadu for six terms and former Member of Rajya Sabha on 5 December, 2016 and thereafter the House was adjourned for the day.

The Hon'ble Speaker further made references to (i) martyrdom of 19 soldiers in a cowardly terrorist attack in Uri, Jammu & Kashmir on 18 September, 2016; (ii) loss of lives of 50 persons in separate incidents across Bihar during the *Chhath* festivities; (iii) devastation caused by the Hurricane Mathew in Haiti on 4 October, 2016 resulting in enormous damage to life and property; (iv) reported loss of lives of 129 persons and injuries to over 200 in the derailment of Indore Patna Express train at Pokhrayan near Kanpur in Uttar Pradesh on 20 November, 2016; (v) the loss of lives in the terrorist attack at a mosque in Kabul, Afghanistan; (vi) the martyrdom of 7 brave army personnel and injuries to several others in a terrorist attack in Nagrota, Jammu & Kashmir on 29 November, 2016.

References were also made (i) on occasion of the Constitution Day, observed on 26 November; (ii) to the eighth anniversary of terrorist attack in Mumbai on 26 November, 2008; and (iii) 32nd Anniversary of Bhopal Gas Tragedy.

On 9 December, the Hon'ble Speaker made a reference to the thirteenth anniversary of terrorist attack on Parliament House which took place on 13 December 2001. At a solemn function held in Parliament House on 13 December 2016, the Vice-President of India and Chairman, Rajya Sabha, Shri Mohammad Hamid Ansari; the Prime Minister, Shri Narendra Modi and the Lok Sabha Speaker, Smt. Sumitra Mahajan led the nation in paying tributes to those who sacrificed their lives in the terrorist attack , on Parliament. The Indian Red Cross Society organised a blood donation camp in the Parliament House on the occasion.

On 18 November 2016, the Hon'ble Speaker, on behalf of the House, felicitated (i) P.Y. Sindhu for winning silver medal and Sakshi Malik for winning a bronze medal at the Summer Olympic Games held at Rio de Janeiro, Brazil from 5 to 21 August, 2016; (ii) Mariyappan Thangavelu and Devendra Jhajharia for winning gold medals; Deepa Malik for winning a silver medal and Varun Singh Bhati for winning a bronze medal at the Summer Paralympic Games held at Rio de Janeiro, Brazil from 7 to 18 September, 2016; (iii) Indian Kabaddi Team for winning Kabaddi World Cup, 2016 by beating Iran in the final on 22 October, 2016 at Ahmedabad; (iv) Men's Hockey Team for winning Asian Champions Trophy by beating Pakistan in the final on 23 October, 2016 at Kuantan, Malaysia; (v) Women's Hockey Team for winning Asian Champions Trophy by beating China on 5 November, 2016 at Singapore; (vi) 8-year old Tajamul Islam creating history by clinching gold medal in the World Kick Boxing Championship at Andria, Italy; and (vii) Scientists of ISRO for successfully testing two indigenous scramjet engines at the Space Centre at Sriharikota, Andhra Pradesh on 28 August, 2016 and successful launch of advanced weather satellite 2 INSAT 3DR on board GSLV F05 from Sriharikota on 8 September, 2016.

On 21 November, the Hon'ble Speaker, on behalf of the House, congratulated P.Y. Sindhu for winning the Women's Singles title at the China Open Super Series Badminton Tournament on 20 November, 2016 in Fuzhou, China. On 5 December, the Speaker, on behalf of the House, congratulated the Indian Women Cricket Team for winning the Asia Cup title after beating Pakistan in the final at Bangkok, Thailand on 4 December, 2016. On 8 December, the Speaker on behalf of the House, congratulated the scientists of the Indian Space Research Organisation for the successful launch of Polar Satellite Launch Vehicle (PSLV C-36) carrying an earth-observation satellite 'Resourcesat-2A' Satellite from Sriharikota in Andhra Pradesh.

A Parliamentary Delegation from Vietnam led by her Excellency, Mrs. Nguyen Thi Kim Ngan, President of the National Assembly of the Socialist Republic of Vietnam graced the Special Box of Lok Sabha on 9 December 2016. Welcoming the distinguished guests, the Hon'ble Speaker extended the greetings of the House to the Government and the friendly people of the Socialist Republic of Vietnam.

Later, the Vietnamese Parliamentary Delegation called on the Hon'ble Speaker, Lok Sabha, Smt. Sumitra Mahajan. The meeting was followed by signing of Cooperation Agreements. These included: (i) Cooperation Agreement between the Lok Sabha of the Parliament of India and the National Assembly of the Socialist Republic of Vietnam; (ii) Memorandum of Understanding between the Government of the Republic of India and the Government of the Socialist Republic of Vietnam for Peaceful use of Atomic Energy; (iii) Memorandum of Understanding between Air India Limited and Viet jet Aviation Joint Stock Company For Promotion of traffic between Vietnam and India and sharing of best practices in airline operation, Ground Handling Procedure and management; and (iv) Memorandum of Understanding between Energy Efficiency Services Limited (EESL) and Vietnam Electricity (EVN) on Developing a Partnership to Jointly Work in the Area of Energy Efficiency.

As usual, functions were held under the auspices of Indian Parliamentary Group (IPG) to mark the birth anniversaries of Mahatma Gandhi and Shri Lal Bahadur Shastri (2 October); Sardar Vallabhbhai Patel (31 October); Deshbandhu Chittaranjan Das (5 November); Maulana Abul Kalam Azad (l1 November); Pandit Jawaharlal Nehru (14 November); Smt. Indira Gandhi (l9 November); Dr. Rajendra Prasad (3 December); Shri C. Rajagopalachari (l0 December); Chaudhary Charan Singh (23 December); and Pandit Madan Mohan Malaviya (25 December); Netaji Subhas Chandra Bose (23 January); and Lala Lajpat Rai (28 January) in the Central Hall of Parliament House where portraits of these illustrious leaders are put up. Presiding Officers, Union Ministers, Members of Parliament and other dignitaries paid floral tributes on these occasions.

Besides, floral tribute functions on the birth anniversaries of former Speakers of Lok Sabha, Shri G.M.C. Balayogi (1 October); Shri Bali Ram Bhagat (7 October); and Shri G.V Mavalankar (27 November) were held in the Central Hall of Parliament.

During the Session, on 25 November 2016, as part of the Constitution Day celebrations, Hon’ble Prime Minister Shri Narendra Modi released two books, ‘Constitution of India (updated version), and ‘Making of the Constitution’ at a function organized by the Speaker’s Research Initiative (SRI). The Speaker, Lok Sabha, Smt. Sumitra Mahajan; Deputy Chairman, Rajya Sabha, Prof. PJ. Kurien; and Deputy Speaker, Lok Sabha, Dr. M. Thambi Durai graced the occasion. Several Union Ministers and Members of Parliament attended the function. Speaking on the occasion, Prime Minister Shri Modi underlined the need for connecting the younger generation to the Constitution and its basic spirit and suggested that there should be awareness programmes about our Constitution for the students. Describing the Constitution as the soul of India’s democracy, Lok Sabha Speaker Smt. Sumitra Mahajan said that when the Members of Parliament are elected to the Parliament, they are given a copy of the Constitution of India.

Earlier on 23 November 2016, the Lok Sabha Speaker Smt. Sumitra Mahajan inaugurated workshop on ‘Constitution of India’. The workshop was organized by the Speaker’s Research Initiative (SRI). The Hon’ble Speaker in her remarks said that the purpose of the workshop is to enable the MPs, the *Jan pratinidhis,* to have a better understanding of the Constitution. The workshop had sessions on the subjects (i) Preamble of the Constitution, Its Object and Importance; (ii) Separation of Powers among Organs of State; (iii) Fundamental Duties and Rights; and (iv) Unitary and Federal Structure of Polity under Indian Constitution.

Further, the Speaker’s Research Initiative (SRI) organised a workshop on ‘Sustainable Development Goals (SDGs) relating to Poverty Alleviation through

Skill Development and Employment Generation' on 7 December. Lok Sabha Speaker Smt. Sumitra Mahajan inaugurated the workshop. Founder & Executive Vice-Chairman, Infoedge; and Prof. K. Ramachandran, National University of Educational Planning and Administration (NUEPA) addressed the distinguished gathering. A large number of Members of Parliament attended the workshop.

On 15 December 2016, the Lok Sabha Speaker Smt. Sumitra Mahajan released Commemorative Volumes on Shri Chandra Shekhar and Shri Jagannath Rao Joshi at a function held in the Parliament Library Building. The function was attended by several Union Ministers, Members and Ex-Members of Lok Sabha and Rajya Sabha. Speaking on the occasion, The Hon'ble Speaker, Lok Sabha, Smt. Mahajan -recalled the immense contributions of former Prime Minister, Shri Chandra Shekhar and Karnataka Kesari, Shri Jagannath Rao Joshi. She observed that their work, vision and debates were exemplary in every respect and emphasized that Members should learn how to raise important matters from them.

During the period, the Bureau of Parliamentary Studies and Training organized a number of courses and programmes.

The Thirty-second Parliamentary Internship Programme (PIP) for Foreign Parliamentary Officials was organized by the Bureau from 3 November to 2 December 2016 which was attended by 46 Foreign Parliamentary Officials from 30 countries.

The Bureau organised a Familiarization Programme on Parliamentary Practices and Procedures for Media Persons accredited to the Bihar, Himachal Pradesh and Nagaland Legislative Assemblies from 5 to 7 December 2016. The programme was attended by 26 participants.

A Special Training programme for officials of National Assembly of Afghanistan was organized which was attended by 39 participants. Apart from these, eight Appreciation

Courses in Parliamentary Processes and Procedures for probationers of All India and Central Services and for middle and senior level officials of Government of India were organized by the Bureau. In all, 565 participants attended these Courses. In addition, seven Training Courses for Officials of Lok Sabha, Rajya Sabha and State Legislature Secretariats were organised which were attended by 145 participants. The Bureau also organized an Attachment programme for the officials of the Sikkim Legislative Assembly for understanding the Archival Digitization process in Lok Sabha Secretariat.

In all, eight International Study Visits were organised which were attended by 141 participants. Besides, the Bureau organised fifty-five Study Visits for students/officials of schools, colleges and other institutions from within the country covering 2,623 participants. Further, Professional Development Programmes for/by Officers of the Lok Sabha Secretariat were organized from time to time. Ten officers of the Lok Sabha Secretariat attended Hindi Conferences, Seminars and Workshops.

As mentioned earlier, during this Session, the House witnessed uproarious scenes and no major business could be transacted. At the conclusion of the Winter Session on 16 December, expressing concern over the impression that the members were conveying to the people at large, the Hon'ble Speaker Smt. Sumitra Mahajan, *inter-alia* observed:

" ... In this Session, while we lost over 91 hours 59 minutes of time due to interruptions followed by forced adjournments, which does not augur well for all of us and also dents our image before the public as well. It is my fond hope that in the coming Sessions, there would be no disruptions and we would all work better resulting in fruitful discussions and constructive deliberations. I am confident of support from Leaders and Members from all sections of the House ...."

The Lok Sabha was adjourned *sine die* on 16 December after playing of

the National Song. The Honble President of India prorogued the House on 18 December 2016.

After the Session, Lok Sabha Speaker Smt. Sumitra Mahajan attended the Standing Committee Meeting of the Conference of Speakers and Presiding Officers of the Commonwealth (CSPOC) in London on 12 January, 2017. Speakers and Presiding Officers from the Parliaments of India, Seychelles, United Kingdom, Malaysia, Canada, Lesotho, Nigeria, Rwanda, Pakistan, New Zealand, Barbados, Malta, Singapore and the Deputy Bailiff of Guernsey (in an observer capacity as a future Standing Committee host) attended the'Meeting.

During the meeting, Hon'ble Speaker, Lok Sabha proposed the following two topics for inclusion in the Agenda of the next CSPOC to be held in January, 2018 in Seychelles: (i) *Strengthening Parliament as an Institution of Accountability;* and (ii) *Strengthening Parliamentary Research for Effective Legislative Functioning.*

The Standing Committee Meeting considered both the topics suggested by the Hon'ble Speaker, Lok Sabha and included them as the Agenda Topics of the Plenary and Workshop of the next Conference.